

Pracovní aktivita seniorů z hlediska názorů mladší generace

Lenka Obšelová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

IPROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU I

Jméno a příjmení: **Lenka OBŠELOVÁ**
Osobní číslo: **H118213**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pracovní aktivita seniorů z hlediska názorů mladší generace**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- pracovní aktivity seniorů v naší společnosti po dosažení důchodového věku;
- zdravotní a sociální aspekty pracovní aktivity seniorů;
- současný stav mezigeneračních vztahů;
- konfrontace názorů mladší generace na pracovní aktivity seniorů;
- problematika prodlužování věku odchodu do důchodu.

Součástí práce bude sociologický výzkum, realizovaný kvantitativní metodou, formou dotazníku, zaměřený na zaměstnávání seniorů s ohledem na současnou ekonomickou situaci a úroveň nezaměstnanosti.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Haškovcová, H., **Fenomén stáří**. Praha: Panorama, 1990.

Kalvach, Z., Zadák, Z., Jirák, R., Zavázalová, H., Sucharda, P. a kol., **Geriatric a gerontologie**. Praha: Grada Publishing, 2004.

Kraus, B., **Základy sociální pedagogiky**. Praha: Portál, 2008.

Pichaud, C., Thareauová, I., **Soužití se staršími lidmi**. Praha: Portál, 1998.

Vidovičová, L., **Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti**. Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příručce knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s přípoště-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného příměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 19. 11. 2014

podpis diplomanta

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Bakalářská práce se zabývá postojem společnosti k pracovním aktivitám seniorů především z pohledu mladší generace. Teoretická část vysvětluje základní pojmy, jako jsou stárnutí, vymezení kategorií stáří, příprava a adaptace na stárnutí a samotné stáří. V praktické části jsou shrnuty výsledky sociologického výzkumu realizovaného kvantitativní metodou formou dotazníku zaměřeného na hodnocení pracovní aktivity seniorů z hlediska mladé generace. Cílem práce je zjistit názory mladší generace na pracovní aktivity seniorů a na základě dosažených výsledků ověřit platnost navržených hypotéz.

Klíčová slova: pracovní aktivita, senior, stárnutí, stáří, seberealizace, motivace, společnost, rodina

ABSTRACT

The Bachelor Thesis deals with the approach of society towards work activities of seniors, primarily from the younger generations' point of view. The theoretical part explains the basic terms like aging, definition of old age categories, preparation and adaptation to aging and the old age itself. The practical part summarizes the results of sociological survey done by quantitative method. Used questionnaires concentrated on assessing of work activity of seniors from the young generation's point of view. My goal was to find out the opinions of young generation on the work activity of seniors and to verify the validity of suggested hypotheses based on achieved results.

Keywords: work activity, senior, aging, old age, self-realization, motivation, society, family

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc., za velmi cenné rady, užitečnou metodickou pomoc, vstřícnost, pochopení, podporu a laskavý přístup, které mi poskytovala po celou dobu zpracování mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Pracovní aktivita seniorů z hlediska názorů mladší generace“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 19. 11. 2014

Lenka Obšelová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	11
1.1 STÁRNUTÍ DŘÍVE A DNES	12
1.2 KATEGORIE STÁŘÍ	14
1.3 PŘÍPRAVA A ADAPTACE NA STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	17
2 POSTOJ SPOLEČNOSTI K SENIORŮM	20
2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ	21
2.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU	23
2.3 STÁRNUTÍ JAKO ETICKÝ, SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÝ PROBLÉM.....	25
3 PRACOVNÍ AKTIVITY SENIORŮ	27
3.1 EKONOMICKÉ A SPOLEČENSKÉ DŮVODY	28
3.2 SEBEREALIZACE SENIORŮ A SOCIÁLNÍ STATUS	30
3.3 VLIV RODINY A SPOLEČNOSTI.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 EMPIRICKÁ ČÁST	36
4.1 ZÁKLADNÍ CÍLE A HYPOTÉZY VÝZKUMU.....	36
4.2 CHARAKTERISTIKA A VÝBĚR VZORKŮ RESPONDENTŮ	36
4.3 INTERPRETACE OTÁZEK, GRAFŮ A VÝSLEDKŮ	37
4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU A DISKUSE.....	61
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	74
SEZNAM GRAFŮ	75
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Periodizace vývoje jedince má své zákonitosti a ty se odrážejí v celém našem životě. Stáří je posledním stádiem tohoto vývoje lidského života a je obdobím významných biologických, psychologických a sociálních změn. Základem spokojeného stáří je dobré fungování rodiny a společnosti a v případě selhání jedné či druhé skupiny může nastat společenský problém.

Doba odchodu do starobního důchodu je jednou z etap života člověka, se kterou je nucen se vyrovnat. Senior si uvědomuje, že nastává období snížení ekonomické aktivity a také životní úrovně. Pokud mu zdravotní stav dovolí, snaží se svoji životní úroveň udržet a být prospěšný nejen společnosti, ale i své rodině. Zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu, velká nezaměstnanost a mnoho dalších faktorů zhoršují mezilidské vztahy, které s sebou nesou i negativní postoj k seniorům.

Téma bakalářské práce „Pracovní aktivita seniorů z hlediska názorů mladší generace“ jsem si vybrala z toho důvodu, že senioři jsou nedílnou součástí naší společnosti, našeho života ve společnosti a je jen otázkou času, kdy my všichni dosáhneme jejich věkové hranice.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit postoj a míru tolerance mladé generace k pracovním aktivitám seniorů a na důvody k těmto aktivitám.

Práce je rozdělena na teoretickou část, která obsahuje 3 kapitoly a praktickou část, která je složena z 1 kapitoly.

První část bakalářské práce analyzuje pojem stárnutí a stáří. Dále popisuje, jak se pohlíželo na stárnutí v minulosti a dnes. V další části se věnuji kategorii stáří a přípravě a adaptaci na stárnutí a stáří.

Druhá část je věnována postojům společnosti k seniorům z historického hlediska, sociální politice státu vůči seniorům a na stárnutí jako etický, sociální a ekonomický problém.

Třetí část nazvaná „Pracovní aktivity seniorů“ je zaměřena na ekonomické a společenské důvody pracovní aktivity seniorů, seberealizaci seniorů a jejich sociální status a na vliv rodiny a společnosti na pracovní aktivity seniorů.

Praktická část prezentuje výsledky výzkumu, který pomocí dotazníkového šetření hledá odpověď na otázku, jak jsou z pohledu mladší generace vnímány pracovní aktivity

seniorů, a zda jsou považovány za přínos pro společnost. Výzkum je zaměřen i na zjištění důvodů pracovních aktivit seniorů a na problematiku využití odborných poznatků a dlouholetých zkušeností seniorů v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

„Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonností jedince a jež kulminují v terminálním stadiu a ve smrti.“¹

Stárnutí (gerontogeneze) je procesem individuálním. Každý člověk stárne do určité míry svým tempem a proces jeho stárnutí probíhá se značnou variabilitou, která je dána nejen různou genetickou výbavou, odlišným životním stylem a zdravotním stavem, ale také různými životními podmínkami a interakcemi s prostředím.

„Současně jde o proces asynchronní (heterochronní), postihující nerovnoměrně různé struktury a funkce organismu, opět zčásti v souvislosti s jejich zatěžováním a stimulováním (aktivitou) či poškozováním (chorobnými procesy).“²

Stárnutí však můžeme také chápat jako fenomén, který se nás všech fyzicky dotýká a je také procesem, který má určitý smysl. A pouze v případě, že tento smysl objevíme, tak budeme schopni správným způsobem své stárnutí přijmout.³

Na stárnutí má také velký vliv chování jedince v každém vývojovém stádiu. Čím dříve si uvědomíme důležitost péče o tělo, tím je větší šance poskytnout tělu zdravý základ v pozdějším věku. Jak se budeme ke svému tělu chovat a věnovat se mu, tak se nám ve stáří odvděčí.

Stárnutí je z pohledu některých lidí jen samé negativum. Tělo ztrácí svoji pružnost a svoji krásu, ztráta kognitivních schopností jim zhoršuje adaptabilitu v jakémkoliv prostředí a zdravotní stav se s přibývajícím věkem jen zhoršuje.

Všichni stárneme, někteří si stáří nepřipouštějí a jiní tento proces vnímají tak, jako by se jich netýkal. Málokdo chce být starý a současným trendem naší společnosti je - být mladý je přece „in“.

Stáří s sebou nese určitou tělesnou slabost a omezení, ale může přinášet větší duchovní sílu a je třeba dar stáří přijímat s poděkováním, protože je darem samotného života.⁴

¹ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, 2006, s. 202

² Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, str. 22

³ Grün, A., Umění stárnout, 2009, str. 11

⁴ Stroudová, M., Stáří je dar, 1996, str. 4

Na stárnutí mají vliv nejen vnitřní faktory, ale také vnější. Vnitřními jsou zděděné vlastnosti, jako je například dlouhověkost ve více generacích. Na dlouhověkost má také velký vliv i vnější prostředí. Známe oblasti jako je například údolí Villacamba v Ekvádoru nebo Hunza v Hindukúši, kde žijí v porovnání s jinou populací lidé, kteří se dožívají dlouhého věku. Fyzická aktivita, pohyb po celý život a zapojení se aktivně do společenského života má také velký vliv na dlouhověkost.⁵

Tak jak negativně působí na dlouhověkost kouření, přemíra alkoholu a špatná životospráva, tak pozitivně působí sportovní aktivita, správná životospráva a aktivní přístup ke svému rodinnému a společenskému životu.

Stáří není choroba, i když je provázeno zvýšeným výskytem chorob a ztráta soběstačnosti není nezbytným ani zákonitým důsledkem stárnutí.⁶

„Stáří má potenciál znaků, jejichž souhrn vytváří novou kvalitu přístupu ke společnosti a k životu. Tak jako vše, i tento potenciál je diferencovaně jednotlivci naplňován. Ve stáří dochází k souběhu a průsečíku skutečností, které mohou nastat teprve ve stáří. Senior má největší zásobu životních zkušeností, zažil společnost v různých kritických a krizových situacích, různé politické reprezentace s různými politickými programy, získal nadhled nad společenským děním, své společenské a politické zkušenosti zobecnil, a především si vytvořil programy pro analýzu, hodnocení a pochopení společenského dění.“⁷

1.1 Stárnutí dříve a dnes

Hodnotami života se již v dávných dobách zabývali filozofové a teologové. Stárnutí bylo bráno jako součást života, ale na stáří jako takové bylo na jedné straně nahlíženo s úctou a respektem, ale na straně druhé také s obavami jak bude stáří probíhat. Ztotožňují se s Platónem, který *„chválí stáří, protože vede člověka k lepší harmonii, k opatrnosti a prohlubuje jeho moudrost. Říká, že starý člověk dovede lépe hodnotit kvality života, lépe jej umí prožít, má zdravý úsudek.“⁸* Je však také pravda, že mnoho stárnoucích lidí se bojí

⁵ Litomerický, Š., Krejčík, Š., Starý člověk v rodině, 1985, str. 10

⁶ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, str. 16

⁷ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří a seniorů, 2012, str. 21

⁸ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, str. 8

stárnutí především proto, že jejich stáří bude poznamenáno zdravotními komplikacemi a tím se blíží k názoru Sokrata, který se obával prodloužení života.

V období středověku panoval strach ze stárnutí a stáří. Jen sporadicky se v dalších staletích objevoval zájem o tuto problematiku, jež byla spíše postavena na okraj zájmu společnosti. Až s rozvojem lékařských věd v době osvícenectví se začíná nově pohlížet na poslední věkovou etapu. Až v 90. letech 20. století se do popředí zájmu dostává pedagogický pohled na seniorskou populaci.⁹

V minulosti lidé stáří příliš nepoznali, neboť umírali dříve, než stačili zestárnout. Příčin bylo několik, například bída, hlad, infekční choroby a výskyt různých epidemií, na něž často zemřely miliony lidí v mladém i dospělém věku. To mělo také vliv na průměrnou délku života. V starověkém Římě byla průměrná délka života 22 roků, v roce 1000 byla průměrná délka 33 let, v roce 1700 35 roků a asi 49 roků byla průměrná délka v roce 1860.¹⁰

S vývojem společnosti dochází k posunům věkové hranice. *„V roce 1800 byl za starého běžně označován člověk čtyřicetiletý, v roce 1900 byl jako kmet vnímán padesátník, v současných průmyslově rozvinutých zemích je pak zpravidla dolní hranice udávána věkem 65 let. Zájem dnešní gerontologie se ovšem již nyní soustřeďuje spíše až na věk od 75 let.“*¹¹

*„Sociologové a historikové vědí, že v tradičních společnostech měl každý věk svou funkci a od ní odvozenou důstojnost. To se dnes vytrácí. Stáří se chápe jen jako nedostatek mládí. Stáří už není autoritou, považuje se za zkostnatělé, zaostalé, směšné a ubohé. Působí stereotypní představa o starém člověku a podle ní jsou posuzováni všichni staří. Týká se to samozřejmě hlavně šedesátníků, sedmdesátníků a ještě starších, ale stín stáří padá už i na lidi mezi čtyřicítkou a padesátkou.“*¹²

Dnešní věková hranice kategorie stáří je mnohem vyšší, než tomu bylo dříve. Domnívám se však, že je to především díky kvalitnější zdravotní péči a lepší životosprávě. Přestože je dnešní doba více uspěchaná, je mnohem větší tlak na psychickou zátěž a tempo pracovního procesu, je celková populace mnohem lépe existenčně zajištěna. Je však

⁹ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, s. 8

¹⁰ Litomerický, Š., Krejčík, Š., Starý člověk v rodině, 1985, s. 5

¹¹ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, 2006, s. 203-204

¹² Říčan, P., Cesta životem: vývojová psychologie, 2004, s. 295

otázkou, jak se tato generace bude dál vyvíjet. Z psychologického hlediska je však v dnešní době bohužel mnohem více osamocených starých lidí, o které rodina nemá zájem.

1.2 Kategorie stáří

Stáří a s ním spojené stárnutí člověka je přirozenou vývojovou fází jedince a z hlediska kategorizace je různorodý pohled na stáří. Nejčastěji používané kalendářní neboli chronologické posuzování, je spíše určitou matematickou kategorií, která určuje věkovou hranici stáří bez ohledu na biologické, psychické a sociální stárnutí každého člověka.

Stárnutí kalendářní (chronologické), je bráno od narození člověka a sleduje pouze jeho čas, nikoliv funkčnost jedince.¹³ Je vymezeno dosažením určitého věku, od kterého se obvykle projevují involuční změny. Výše hranice stáří se určuje podle počtu seniorů v populaci, čím starší populace, tím vyšší hranice stáří.¹⁴ Kalendářní stáří je proto nejjednodušším vymezením stáří.

Každý je jedinečný a každý má různorodý vývoj. Záleží na mnoha faktorech, které na nás působí od narození. Ve stáří se projeví veškeré „neduhy“ z mládí, ale významným faktorem zdravého jedince je jeho dobrý genetický základ.

Komise expertů Světové zdravotnické organizace se v 60. letech minulého století ve svém doporučení přidržela patnáctileté periodizace lidského života a věk 60 let označila jako hranici stáří. Takto určená věková hranice stáří byla rovněž akceptována v roce 1980.

„Československá statistika užívala vymezení poproduktivního věku 60 let pro muže a 55 let pro ženy. V současné době je nejčastěji pro vymezení seniorské populace užívána hranice 65 let a klasifikace hlavních populačních skupin 0-14, 15-64, 65+.“¹⁵

V souvislosti se stárnutím populace, poklesem kardiovaskulární morbiditativy ve středním věku, prodlužováním života a zlepšováním funkční zdatnosti seniorů se v hospodářsky vyspělých státech posouvá hranice stáří k věku 65 let.

¹³ Doňková, O., Novotný, J.S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, 2010, s. 132

¹⁴ Mühlpachr, P., Gerontologie – sociální nutnost postmoderní společnosti. In: Mühlpachr, P., Bargel, M., Senioři z pohledu sociální pedagogiky, 2011, s. 15

¹⁵ Mašková, M. Věková struktura populace, regionální rozdíly – jak pracovat s demografickou informací. In: Postavení a diskriminace seniorů v České republice, 2006, s. 15, dostupné na internetu: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3482/sbornik_diskriminace.pdf

Nejčastěji se uplatňuje následující členění:

- Věk 65 - 74 roků – mladí senioři
- Věk 75 - 84 roků – staří senioři
- Věk 85 a více roků – velmi staří senioři¹⁶

V praxi bývá často používán věk kalendářní a není přihlíženo na to, v jakém celkovém stavu se jedinec nachází. Někdo je starý v padesáti a někdo si nepřipadá starý ani v sedmdesáti letech.

Nepřihlíží se zde také k jinak významným ontogenetickým rozdílům mezi muži a ženami. „Význam periodizace tkví v orientačním odhadu potřeb, rizika a nároků vůči společnosti u osob určitého věku.“¹⁷

Biologické změny ve stáří

Biologické projevy stárnutí jsou nejvíce nápadné. Projevují se již v období mladé dospělosti, ale nejsou ještě tak znatelné.

„Biologické stárnutí je dáno genetickou výbavou jedince, jeho předchozím způsobem života (životním stylem), vnějším prostředím, ve kterém se člověk nacházel a nachází, případně nemocemi prodělanými v minulosti; biologické stárnutí v první řadě přináší morfologické změny všech soustav organismu (nervové, soustavy žláz s vnitřní sekrecí, oběhové, dýchací, trávicí, kosterní, svalové, kožní, mízní a imunitní, vylučovací a reprodukční) a z nich vyplývající změny funkční (jejich zpomalení, oslabení či úbytek); podkladem těchto změn je opotřebování orgánů, zpomalený metabolismus a pokles biologických adaptačních mechanismů.“¹⁸

Nejznatelnějšími projevy jsou změny pružnosti vaziv, je snížena odolnost vůči infekcím, zpomaluje se hojení ran, zvyšuje se sklon k nádorovým onemocněním, ale nejzávažnější jsou změny v nervové a endokrinní soustavě.¹⁹

Psychické změny ve stáří

Psychologické změny ve stáří bývají obvykle nejbolestivějším místem v psychice každého jedince. Obvykle se zhoršuje paměť a smyslové vnímání, klesá úroveň fluidní

¹⁶ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, s. 20-21

¹⁷ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, s. 20

¹⁸ Doňková, O., Novotný, S.J., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, 2010, s. 132

¹⁹ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, 2006, s. 202

inteligence a v kombinaci se sociálními změnami je velmi obtížné se začlenit v novém prostředí.

Jedlička²⁰ uvádí charakteristický obraz psychiky seniorů:

- Psychické změny sestupné povahy – pokles elánu, vitality, zpomalení psychomotorického tempa, snížení výbavnosti, vstřípivosti a pozornosti, snížení schopnosti navazovat a udržovat vztahy
- Psychické změny vzestupné povahy – zvýšená tolerance k druhým, zvýšení vytrvalosti, trpělivosti
- Psychické funkce, které se s věkem nemění, např. jazykové znalosti, intelekt, slovní zásoba.

Sociální změny stáří

Erikson ve své teorii uvádí, že v období stáří dochází ke střetu integrity ega a zoufalství. V rámci gerontogeneze vidí Havighurst nutnost přizpůsobit se úbytku sil a zdraví, odchodu do důchodu a snížení příjmu, vytvoření kladných vztahů uvnitř vlastní věkové skupiny, vyrovnat se se smrtí životního partnera, vytváření podmínek pro uspokojivou životosprávu a vycházení vstříci sociálním a veřejným závazkům.²¹

V životě jsem se setkala s mnoha lidmi, kteří byli nuceni změnit styl života ve vyšším věku a je pravdou, že změnou sociálního prostředí se na nich nejvíce podepsala změna psychiky. U některých došlo ke kladné změně, ale někteří se s touto změnou nesmířili.

K podstatné změně v oblasti sociálních rolí ve stáří dochází jak vlivem proměn biologických (vlastní nemoc, smrt partnera), tak sociálních (např. odchod do důchodu), které jsou neopomenutelným mezníkem ve stáří. Senior odchodem do důchodu ztrácí specifickou profesní roli a s ní spojenou sociální prestiž a místo ní přebírá novou roli. Musí se adaptovat na jiný denní režim a hledat pro sebe nová uplatnění.

Sociální vývoj v průběhu stáří je významně ovlivňován mírou společenského zapojení seniora, zda má rodinu, partnera, přátele. Důležitým faktorem je i existence zájmů, koníčků, schopnost člověka aktivně přistupovat k životu, soběstačnost.

²⁰ Jedlička, V., a kol., Praktická gerontologie, 1991, s. 14-15

²¹ Doňková, O., Novotný, S. J., Vývojová psychologie pro sociální pedagogii, 2010, s. 136

Je také mnoho seniorů, kteří se potýkají se sociální izolací, zvýšenou osamoceností a opuštěností, jež se negativně promítají do jejich fungování ve společnosti.

V období stáří se mění postoje k ostatním lidem i sobě samému. Typickým příkladem je zvýšené zaměření na vlastní rodinu, na sebe a nejbližší sociální okolí. Roste význam partnera a jeho nemoc či smrt jsou výrazným stresorem, který se podepisuje jak na zdravotním, tak psychickém a sociálním stavu člověka. Do popředí vystupuje prožitek generační solidarity a tím se omezují možnosti navazovat nové vztahy.²²

1.3 Příprava a adaptace na stárnutí a stáří

Příprava na stáří začíná již v období, kdy klademe důraz na vzdělání a po ukončení profesní přípravy na jakékoliv úrovni procházíme prvním životním programem, který vede ke splnění podmínek nároku na starobní důchod. Vzdělání, které umožňuje i lepší zařazení na trhu práce, bývá dobrým základem pro zajištění vyšších výdělků a tím lepšího zabezpečení ve stáří.²³

Podle Haškovcové rozlišujeme přípravu na stáří dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou. Dlouhodobá příprava má být integrální součástí všech výchovných a vzdělávacích programů a je synonymem celoživotní přípravy. Střednědobou přípravu na stáří lze považovat za období 10 let ekonomicky aktivního života před nástupem do důchodu a krátkodobou přípravu na stáří 3-5 let před předpokládaným odchodem do důchodu.²⁴

Za počátek stárnutí se považuje věk 50 let, který je dle Vágnerové považován za období starší dospělosti. V tomto období nedochází k biologickým či psychickým změnám, ale stárnutí se projevuje změnou v pojetí intimity a mění se zaměření i pojetí generativity. Proměna generativity se projeví především v profesních rolích potřebou předávat zkušenosti další generaci a rodičovskou generativitou.²⁵

Projekt Evropské unie Zdravé stárnutí má napomoci lidem již nad 50 let, aby se mohli starat o své zdraví tak, aby ještě dlouhá léta žili v psychické i fyzické pohodě,

²² Doňková, O., Novotný, S. J., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, 2010, s. 140-141

²³ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 80-81

²⁴ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 173-176

²⁵ Vágnerová, M., Vývojová psychologie II, 2008, s. 230-231

mohli se bez diskriminace podílet na pracovních a společenských aktivitách a tím mohli žít dlouho nezávislý život.²⁶

Jednou z možností úspěšného stárnutí je bohatá aktivní činnost a neuchylování se k pasivnímu odpočinku v období přechodu do nové role - role důchodce. Změna životního stylu především v pracovní oblasti způsobí zásadní změnu v organizaci volného času.

Z dnešního pohledu, vzhledem k délce produktivní části, není důležité vzdělání vybrané na začátku tohoto období, ale schopnost flexibility a přizpůsobení se životním změnám ve vztahu k nabídce na pracovním trhu a k aktuálním schopnostem každého jedince. Stejně tak je důležité co nejdříve myslet na finanční soběstačnost ve stáří – tedy vytvářet si „vlastní důchodové pojištění“, protože státní systém bude čím dál více bezvýznamný.

V dnešní době je výše důchodového věku velmi často diskutována nejen v poslanecké sněmovně, ale také mezi lidmi ve společnosti. Ptají se, kde je věková hranice odchodu do důchodu. Až kam chce vláda zajít a určit maximální možnou hranici odchodu do důchodu. Je však třeba uvést, že nelze paušalizovat, ale je třeba, aby bylo přihlíženo k profesi, kterou potencionální důchodce vykonává a po jakou dobu je vůbec schopen tuto práci vykonávat.

V zemích Evropy je věková hranice odchodu do důchodu různorodá a je dána nejen tradicemi a kulturou daného státu, ale také ekonomickou vyspělostí příslušné země. V postkomunistických zemích převažoval především sociální aspekt bez ohledu na ekonomickou situaci.

Nikdo se však neptá, jak se senior má v den „D“, jak se cítí, co prožívá. Má chuť vůbec řešit otázku, že někdo určil hranici důchodu zrovna ve věku, kdy je plný síly a naopak má nejvíce zkušeností a odborností, které by rád předal mladým.

Jsou však také senioři, kteří naopak čekají na tento významný den, aby si konečně mohli užít zaslouženého odpočinku.

Pracuji v prostředí, v kterém jsem poznala hodně seniorů v důchodovém věku, kteří byli různého názoru. Většinou ženy byly velmi rády, že mohou požádat o starobní důchod a mohou se věnovat rodině a především vnoučatům. Ale znám ženy, které nemají

²⁶ Haškovcová, H., Sociální gerontologie, 2012, s. 24

žádnou rodinu, a pro ně tento den byl psychicky velmi náročný, protože si nedovedly představit, že ze dne na den zůstanou doma s finančními prostředky, které budou na hranici chudoby.

Naopak muži se velmi těžko s touto realitou ztotožňovali. A je pravdou, že v profesích, které nebyly manuálního charakteru, mohli tito odborníci naopak této společnosti ještě něco nabídnout.

„Mnoho starých lidí určitě žehrá na svůj život. Jsou možná smutní tváří v tvář všem těm vzpomínkám na různá traumata, chyby a slepé uličky svého života. Jsou-li však s to přijmout pocity bezmoci, zlosti a marnosti, pochopit je a hovořit o nich, ukazují dětem, že slabost i bezmocné přihlížení jsou také součástí dlouhého života.“²⁷

Odchod do důchodu není jen o ztrátě zaměstnání a určité role ve společnosti, ale je především zásadní změnou získané prestiže ve společnosti, ztrátou finančního zjištění a hlavně jiným stylem života.

„Člověk by měl skutečně vědět, s kým se má srovnávat, a měl by si být vědom toho, že všechno lidské konání má svůj přiměřený čas. To, že člověk odchází z jedné činnosti, neznamená ale, že jej už nic nečeká. To, že jeden životní program zaniká, rovněž neznamená, že by druhý nemohl kvést. Ještě zbývá čas, dost času, na život, na lásku, na tvořivost. Na život pomalejší, lásky jinačejší a aktivity pozvolnějši.“²⁸

„Je nezpochybnitelné, že čím nižší věk odchodu do důchodu, tím větší ekonomická zátěž pro stát a čím déle jedinec pracuje, tím je pro stát ekonomicky výhodnější. Pro stát jsou dokonce výhodní senioři, kteří pobírají důchod a pracují. Z toho vycházejí současné tendence v Evropě.“²⁹

²⁷ Hauserová-Schönerová, I., Děti potřebují prarodiče, 1996, s. 57

²⁸ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 166

²⁹ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří seniorů, 2012, s. 95

2 POSTOJ SPOLEČNOSTI K SENIORŮM

Společnost a postoj společnosti ke stáří se vyvíjí a mění jako lidstvo samo. Každý člen společnosti si dříve či později uvědomí, že stárne. Tím, že naše populace stárne, dostává se do popředí i zájem o seniory.

„Můžeme říci, že míra konfliktů mezi generacemi je dána tím, jak dalece generace rodičů dává generaci svých dorůstajících dětí možnost ne pouze uchovávat a opatrovat to, co bylo vytvořeno, ale hledat nové, angažovat se pro nové a tvořit nové. Mladí lidé také dobře nemohou cítit vděčnost za to, co udělala generace jejich rodičů. Jednak proto, že nepoznali podmínky, z nichž ona předchozí generace vycházela, jednak proto, že každé zdůrazňování zásluh a vymáhání vděčnosti je jim „podezřelé“ a budí odpor. Vděčnost k vlastním rodičům a případně vděčnost k celé rodičovské generaci se zpravidla dostaví až o hodně později. Někdy až po čtyřicítce v plné míře dozraje a vydá úrodu to, co bylo zaseto kdysi dávno v dětství a pěstováno rodinným životem, po celou dobu vývoje až na práh dospělosti. V tom je vlastně služba jedné generace druhé.

Tak jako dospívající děti zákonitě spějí k dospělosti a samostatnosti, jejich dospělí rodiče životem s nimi zrají k životní moudrosti, která je nejvyšší hodnotou pozdního věku dospělého a po životní fázi poslední.“³⁰

V minulé společnosti bylo cílem sociální zajištění seniorů jak po stránce zdravotní, tak po stránce ekonomické. Dnes se opět dostáváme zpět k rodině, která by měla převzít hlavní péči o seniora. Stát určitým způsobem poskytuje sociální zajištění, ale bohužel stávající výplata důchodu není v mnoha případech dostačující a finanční stránka musí být řešena dávkou v hmotné nouzi.

Společnost ztrácí díky rychlému pracovnímu tempu určitou soudržnost nejen mezi členy celé společnosti, ale také v rámci nukleární rodiny. Dravost, nevraživost a kariéra za každou cenu bývá mnohdy důvodem k řešení sporů i soudní cestou. Nedostatek času na komunikaci a rozvíjení vzájemných vztahů se negativně odráží na celkové komunikaci a porozumění mezi členy společnosti.

Pokud vycházím z poznatků Doláka³¹, tak se dnes hovoří o poklesu úcty ke starším lidem. Jako jedny z nejdůležitějších příčin tohoto jevu však vidí dvě, jednu globální

³⁰ Smahel, R., Domov prožit-domov vytvářet, 1995, s. 130

³¹ Dolák, A., Filozofie a stáří. In: Mühlpachr, P., Bargel, M., Senioři z pohledu sociální pedagogiky, 2011, s. 18

a jednu lokální. V devadesátých letech jsme byli svědky socioekonomické transformace, která je lokální příčinou. Na vedoucí místa byli vyzvedáváni mladí lidé, kteří byli schopni se učit rychleji novému. Zapojení se do tržního či kapitalistického způsobu obchodování i výroby s sebou přináší globální příčinu. Systém vyžaduje kreativitu, flexibilitu, adaptabilitu, protože je dynamický a proto potřebuje spíše mladé lidi a starší lidé tak ztrácejí na hodnotě, čímž klesá i úcta k nim. Díky rozvoji vědy a techniky se dnes vytrácí ocenění starších, protože znalí dovedností bylo možné jejich um uplatnit i po půl století, ale dynamičnost kapitalismu způsobila, že svět starších se diametrálně liší od současného světa.

Souhlasím i s názorem Doláka³², který uvádí, že si nemyslí, že je to tak černobílé. Ve skutečnosti práce vedoucích pracovníků ve firmách nevyžaduje učit se stále nové věci, kterou musí zvládat naopak jejich podřízení, ale spíše potřebuje mít rozvahu a zkušenosti, což přináší věk. Zkostnatělost a dogmaticnost, která bývá stáří vytýkána, s sebou přináší také stabilně osvojené přístupy, které se osvědčily a není od věci je i nadále používat.

2.1 Historický vývoj

V době eneolitu je evidentní rozpad matriarchální rodiny k patriarchálnímu rodovému zřízení, kdy dochází k upevnění muže jako vládce. Zde také dochází k započínající diferenciaci společnosti. Prosazením dědického práva se muži, coby reprezentanti rodinného vlastnictví, snažili udržet nahromaděný majetek a vlastnictví, které bylo doposud společné, se začalo pozvolna měnit na vlastnictví tvé a mé.³³

V éře vrcholného feudalismu, v kterém docházelo k hlubokým proměnám společnosti, ekonomiky a životního stylu se rodí nový typ lidské pospolitosti, středověká města. Musíme si především uvědomit, že v tomto období byla věková hranice mnohem nižší a tudíž seniorem se v té době mohl stát člověk již ve 40 letech. Záleželo na postavení daného rodu a podle toho bylo také zacházeno se seniorem. Byl velký rozdíl mezi seniorem, který žil na velkém panství a seniorem, z té nejchudší rodiny. Péče v chudých rodinách nebyla na takové úrovni jako v těch nejbohatších.

³² Dolák, A., Filozofie a stáří. In: Mühlpachr, P., Bargel, M., Senioři z pohledu sociální pedagogiky, 2011, s. 18

³³ Hora, P., Toulky českou minulostí – 1. díl, 1985, s. 46

Každá společnost měla svoji kulturu a ta byla založena především na víře v Boha. Náboženství a církve udržovala zachování tradic a úcty k rodině, protože věděli, že jsou závislí jeden na druhém. Reciprocita byla silným pojátkem, což se změnilo s průmyslovou revolucí a odchodem za prací do měst, kde byl prostor k životu hlavně pro nukleární rodinu. Tím se jednotlivé generace odnaučily spolu žít a vnímat vzájemné potřeby.

Tak, jak jsou v dnešní době domovy pro seniory, tak i v té době byly zřizovány chudobince, kde se převážně ocitli staří lidé. Ale hlavní úloha v péči o starce byla na rodině, která hrála stěžejní roli.

Komunismus a socialismus začal řešit sociální postavení k seniorům již komplexně a převzal odpovědnost za důstojné stáří seniorů za rodinu. Zřizoval domovy důchodců, které byly a jsou zřizovány státním sektorem. Finanční zajištění seniorů nebylo příliš vysoké, ale byly dotovány nájmy, potraviny a základní zdravotní péče byla zdarma. Samozřejmě i v této době byly rozdíly v péči o seniory. Kdo měl postavení a tím větší ekonomické možnosti, byl na tom mnohem lépe. Ti, kteří byli v nelibosti režimu, to neměli jednoduché i s finančním zajištěním.

Ani v minulosti však nebyla úcta ke starým občanům pravidlem. V několika posledních desetiletích došlo k odmítání starých lidí a stáří tak daleko, že nepřátelské postoje ve společnosti přerostly někdy v otevřený, jindy skrývaný boj proti starým lidem. Tento postoj vůči starým lidem je nazýván ageismus (age=věk), který je pojmem z angloamerické odborné literatury. V dnešní době je ageismus, který označujeme jako věkovou diskriminaci starých lidí, a dokonce nejen těch skutečně starých, také podstatou rozšířeného jevu.³⁴

Kapitalismus se naopak více obrací k rodině a péči o seniory opět spíše přenechává na ni. Je zde opět důležité ekonomické postavení společnosti a seniora. Tak jak to má každá společnost, pokud máš peníze, zaplat' a dostaneš vše, co si přeješ.

Důkazem toho je například nedůstojné doprošování příbuzných v péči o seniora, kdy je umění dostat takového člověka ať již do domova pro seniory nebo do pečovatelských zařízení různého typu. V nemocnici jim sdělí, že pacienta si mohou v péči ponechat jen měsíc, protože potřebují lůžko, rodina si musí rychle shánět zařízení, do něhož ho umístí alespoň na 3 měsíce a pokud má štěstí, tak má více času na zajištění

³⁴ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, str. 34-35

kvalitní péče o příbuzného. Je obtížné řešit péči o seniora vlastními silami, protože na to každý nemá dostatečnou kvalifikaci. A zde opět nastupuje ekonomická stránka – máte-li dostatek peněz – máte i „důstojné stáří“. Zásadní otázkou ovšem zůstává – co to je důstojné stáří?

Někteří považují za důstojné stáří to, že svého rodiče, prarodiče – seniora umístí do domova pro seniory a někteří naopak, že mají tu možnost seniora umístit v domácím prostředí a zajistit mu veškerý komfort a lékařskou péči. Ne vždy však vznikne soulad mezi přáním seniora s možnostmi, jak se o příslušníka rodiny postarat.

2.2 Sociální politika státu

„Senioři patří ke skupinám, které nejcitlivěji odrážejí ekonomickou situaci ve společnosti a politiku státu.“³⁵

Pojem sociální politika se v sociologickém slovníku uvádí jako souhrn opatření příslušných institucí (státu, odborů) směřující v souladu s převládajícími hodnotovými představami ke zlepšení ekonomických a sociálních životních podmínek.³⁶

Od 1. 1. 2007 platí nový zákon o sociálních službách, jehož hlavní změnou je, že klient se sám rozhodne, jakým způsobem s penězi naloží, zda mu potřebnou péči poskytne rodina nebo zvolí nákup služby. Mimo jiné tento zákon o sociálních službách nabízí bezplatné sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Sociální politika je věcí veřejnou, za kterou je odpovědný stát a má celou řadu funkcí. Sociální politika předchází předvídatelným sociálním rizikům a pomáhá překonat nebo zmírňuje vzniklé nepříznivé sociální situace a upravuje sociální podmínky občanů tak, aby nikdo z nich nezůstal v extrémní nouzi sám.³⁷

Ve vyspělých společnostech ve 20. století byla snaha zvyšovat kvalitu života ve stáří a zajistit seniory jak zdravotně, tak ekonomicky. Výsledkem bylo zlepšování sociálního a zdravotního systému. Součástí systému bylo pravidelné odvádění části mzdy po celou dobu ekonomické aktivity člověka. Cílem bylo kvalitnější zajištění seniorů ve stáří, což se odrazilo i ve společenském vědomí a v očekávání lidí. Z toho důvodu se zdá

³⁵ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří a seniorů, 2012, s. 139

³⁶ Jandourek, J., Sociologický slovník, 2001, s. 186

³⁷ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 95

logické, že senioři jsou skupinou, která nejcitlivěji vnímá ekonomický proces probíhající ve společnosti. V posledních letech jsou změny ve společnosti v rozporu s očekáváním populace o ekonomicky zajištěném stáří. Výrazně se mění ekonomika seniorů zvyšováním nájemného a plateb ve zdravotnictví.³⁸

Seniory můžeme dělit do několika skupin a podskupin. Jednu skupinu tvoří spokojení senioři a druhou nespokojení a každou tuto skupinu je možné rozdělit podle prostředí, ve kterém žijí. Dále podle psychického a zdravotního stavu jedince a také podle ekonomického postavení seniora.

Je známé pravidlo, že peníze dělají zase peníze a je tudíž velmi složité hodnotit ekonomickou situaci podle kritérií seniora. Jsou senioři, kteří byli zvyklí na vysoký standard a odchodem do důchodu jim životní úroveň klesla, v některých případech až na samou hranici životního minima, ale jsou také senioři, kteří celý život žili na hranici chudoby a odchodem do důchodu si díky starému systému přilepšili.

Jsou mezi námi senioři, kteří prohlašují, že se nikdy neměli tak dobře jako teď a senioři, kteří jsou na samé hranici chudoby a nejvíce se obávají ještě větší ekonomické ztráty a upadnutí do chudoby, kterou nikdy nezažili. Politici, kteří tvrdí, že se každý měl na důchod zabezpečit, neví, o čem mluví a neznají situaci některých seniorů. Je také velký rozdíl v přístupu seniorů k hospodaření v domácnosti. Někteří utrácejí s tím, že nepřemýšlí o budoucnosti, ale je hodně seniorů, kteří přestože se uskromnili na možné minimum, tak mají velké finanční potíže. Rodina není schopna je zabezpečit a často se stává, že právě na upadnutí do chudoby mají velký vliv rodinní příslušníci.

Sociální politika státu vůči těmto seniorům je velmi špatná, protože jediným argumentem je, že se o ně má postarat rodina. Nemyslím si, že každá rodina v této společnosti se odmítá starat o seniory, ale bohužel v mnoha případech to její možnosti nedovolují.

Problematika chudoby starých lidí je problémem ve většině evropských zemí a nejedná se o malou skupinu, která je navíc nejvíce zranitelná.

„Chudoba starých lidí je hlavně produktem jejich vyloučení na trhu práce. Důchody jsou nižší než mzdy, a vedou přesto k – často podstatnému – poklesu životní úrovně.

³⁸ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří a seniorů, 2012, s. 139

*Úspory mají v tomto ohledu jen omezenou regulační úlohu. Jsou totiž každoročně znehodnocovány inflací, která snižuje jejich reálnou hodnotu.*³⁹

Také nelze opomenout, že výdaje jsou mnohem vyšší. Neustálé zvyšování nájmu, energie a potravin jen prohlubují nesoběstačnost mnoha seniorů. Zvyšující se potřeba léků a snižující se podpora státu na zdravotní péči jsou dalším kritériem, které je velkým strašákem každého seniora. V dnešní době sice byly například zrušeny poplatky za pobyt v nemocnici, ale pro mnoho pacientů to byl velký neřešitelný problém, protože od placení nájmu nejsou osvobozeni a strava, za kterou vlastně platí, v žádném případě nedosahuje takové výše, pokud je senior doma.

Senior, který celý život aktivně žil i v mimopracovní době, pokud v době důchodu pokud přestane aktivně žít, chátrá jak po stránce tělesné, tak po stránce duševní.

*„Ve všech pojetích aktivního stáří se klade důraz na udržení sociálních funkcí v průběhu stárnutí i ve stáří, neboť sociální funkce a vazby jedince ve stáří jsou do značné míry nezávislé na probíhajících biologických změnách organismu.*⁴⁰

2.3 Stárnutí jako etický, sociální a ekonomický problém

*„Základní paradigma motivace tvoří interakce několika činitelů, ale především je třeba si uvědomit, že smysluplnost motivace spočívá v dosažení nějakého cíle a že tento cíl vyjadřuje nějakou vnitřní potřebu člověka. Proto je cílem dosažení uspokojení této potřeby, která byla vzbuzena jako reakce na nějaký nedostatek v organismu nebo vnějších podmínkách života individua. Uspokojení se označuje jako dovršující reakce a jeho konkrétními příklady jsou nasycení, pocit úlevy z vyhnutí se nebezpečí apod.*⁴¹

*„Učinit ze stáří šanci k novému začátku, k využití všech tvořivých sil, které máme všichni k dispozici i v pokročilejším věku. Je proto třeba se bez otálení umět rozhodnout: být obětí stárnutí anebo stáří využít jako šanci.*⁴²

„Pro sociální pedagogiku a etiku je společně pojem zdravý člověk, ale také člověk v ohrožení, utváření jeho mravních postojů, výchova k akceptaci a interiorizaci morálních

³⁹ Mareš, P., Sociologie nerovnosti a chudoby, 1999, s. 49-50

⁴⁰ Švancara, J., Psychologie stárnutí a stáří, 1983, s. 88

⁴¹ Nakonečný, M., Základy psychologie, 1998, s. 455

⁴² Kubíčková, M., Stáří jako životní šance, 1996, s. 9

*norem. Z hlediska etiky jde o užší cíle a z hlediska sociální pedagogiky je etika cestou člověka k jeho celistvosti a integraci.*⁴³

Motivačním prvkem pracujících seniorů bývá nezdědka úspěšné dokončení celoživotní práce, ale také vidina lepšího finančního zajištění, anebo kombinace obojího.

*„Vývojovým úkolem stáří je dosažení integrity v pojetí vlastního života. V raném stáří dochází k významné transformaci intimity i generativity. Stáří lze chápat i jako výsledek individuace z tohoto hlediska může být považováno za období vrcholu osobnostního rozvoje. Ze sociálního hlediska má stáří spíše negativní význam.*⁴⁴

Současná generace seniorů byla utvářena nebývalým množstvím inovací. Ať již vezmeme začlenění motorismu do svého života, český fenomén chalupaření až po emancipaci žen a jejich vzdělanostního růstu.⁴⁵

⁴³ Bakošová, Z., Sociální pedagogika jako životná pomoc, 2008 s. 78

⁴⁴ Vágnerová, M., Vývojová psychologie II., 2008, s. 315

⁴⁵ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří a seniorů, 2012, s. 113-114

3 PRACOVNÍ AKTIVITY SENIORŮ

„Nejhorší smrtí pro člověka je ztratit to, co je středem jeho života a co vytváří jeho osobnost. Penze je nejodpornější slovo ze všech slov. Ať se pro ni rozhodneme sami nebo nás k ní osud donutí, odejít do penze a zanechat činností, které z nás činí ty, jimiž jsme, se rovná pohřbení.“ E. Hemingway.⁴⁶

Hlavním závěrem tiskové konference Českého statistického úřadu je, že Češi chtějí pracovat i v důchodovém věku. Nejenže ve starším věku pracují, ale úmysl pracovat mají i v budoucnu především osoby s vyšším vzděláním, osoby žijící ve městech a v nemanuálních profesích. Především roste zájem o částečné úvazky, kterým současný trh práce příliš nepřeje.

Přestože se zvyšuje věk odchodu do starobního důchodu, tak již nyní povolna narůstá počet pracujících starobních důchodců. Z celkového počtu 1 262 tisíc seniorů v důchodovém věku do 70 let pracovalo v první polovině roku 2013 - 145 tisíc starobních důchodců to je 11,5 % z celkového počtu seniorů.

V tiskové zprávě se dále uvádí, že příjmy domácnosti starších osob velmi výrazně ovlivňuje pracovní aktivita seniorů a domácnosti pracujících důchodců patří mezi ty s největším příjmem na osobu. Zastoupení takových domácnosti je však relativně nízké. V posledních dvaceti letech žijí starobní důchodci čím dál více sami nebo v partnerské domácnosti bez další osoby. Podíl vícegeneračních domácností se také snižuje a tím se snižuje počet domácností, které mohou zaručit flexibilnější péči seniorů o vnoučata či o seniory.⁴⁷

Dalším ukazatelem je údaj Českého statistického úřadu, který uvádí, že ve 4. čtvrtletí 2013 počet nezaměstnaných osob dosáhl 355,4 tisíc.⁴⁸

Je velmi těžké hodnotit, zda by se radikálně snížil počet nezaměstnaných v případě odchodu pracujících důchodců z pracovních pozic. Mohl by být velmi zajímavý průzkum na trhu práce, který by se zabýval zjištěním, kolik zaměstnanců ve vyšším věku zvolilo formu předčasného důchodu před volbou být nezaměstnaný.

⁴⁶ Švancara, J., Psychologie stárnutí a stáří, 1983, s. 36

⁴⁷ http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/cesi_chteji_pracovat_i_v_duchodovem_veku_20131009

⁴⁸ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020314.docx>

Jedním z mnoha důvodů nedostatku míst na trhu práce je zvyšující se věk nároku na odchod do důchodu. Dřívější odchod do důchodu u žen byl například v 54 letech nebo 55 letech a dnes se prodloužil až na 65 let.

Dalším významným motivem pro pracovní aktivitu seniorů je jejich zařazení ve společnosti a tím prodloužení aktivního života, který s sebou přináší jisté výhody. Senior si oddálí sociální vyloučení, může v některých případech dokončit to, co ve své profesi nestihl dosáhnout. Neopomenutelná je i finanční stránka. V případě, že bude senior i nadále pracovat za stejné finanční ohodnocení a ještě k tomu bude zajištěn výplatou starobního důchodu, dojde k podstatnému zvýšení jeho životní úrovně.

Pracovní aktivita přináší seniorovi také určitou duševní pohodu a seberealizaci, ale současně s sebou přináší i celkové vyčerpání organismu. Profesí, které by mohly být vykonávány do maximálního možného věku, je málo. Je pravda, že určitým řešením mohou být zkrácené úvazky, nepravidelná práce nebo podnikání. Těmito způsoby práce se senior může postupně adaptovat na stáří.

Žádanou formou práce je činnost na dohodu o provedení práce, kdy sjednané zaměstnání je krátkodobé, není vázáno dlouhodobým pracovním vztahem, ale je z finančního hlediska nejvýhodnějším způsobem práce na trhu. Zaměstnanci není prováděn odvod na sociální a zdravotní pojištění a tudíž má možnost většího finančního příjmu.

3.1 Ekonomické a společenské důvody

Jedním z hlavních důvodů pracovní aktivity seniorů je důvod ekonomický. Zvyšující se životní náklady na základní potřeby nutí velkou část seniorů najít si alespoň příležitostné zaměstnání, které částečně tyto potřeby pokryje.

Velmi často se stává, že profese, kterou po odchodu do důchodu vykonávají, je mimo jejich obor a ne vždy je tato práce naplňuje.

Pracující důchodce se zajištěním zaměstnání obvykle dostává zpět na stejnou životní úroveň, kterou měl před odchodem do důchodu. V případě, že si zajistí práci, která je stejně nebo více finančně ohodnocena, jej staví do výhodnější pozice než stálého zaměstnance, a je na tom ekonomicky mnohem lépe než dříve.

Důchody, které jsou podle zákona vypočítávány, nejsou příliš vysoké pro ty zaměstnance, kteří pracují v obvyklých oborech a nejsou zvýhodněni jinou legislativou. Nejvýhodnějším způsobem, jak si zajistit vyšší důchod je možnost pracovat co nejdéle a to po nároku na důchod, kdy je již výpočet důchodu mnohem výhodnější.

Zde začíná obvykle vnitřní boj seniora, zda zvolit cestu odchodu do důchodu, nechat si vypočítat důchod a hledat nové zaměstnání nebo setrvat na pracovní pozici a zlepšovat si výši důchodu. Jsou i takové modelové a neobvyklé situace, kdy si senior zvolí pracovat jeden až dva roky „na důchod“ a po té se rozhodne nechat si vyplácet důchod a zůstat na stejné pracovní pozici.

Tato pracovní aktivita bývá pro seniora nejvýhodnější, protože pracuje na svém pracovišti, zná své okolí i prostředí a nemusí měnit své zvyklosti, což ve vyšším věku činí největší problémy.

V současné době, kdy je velká nezaměstnanost a podmínky nároku na důchod se zpřisňují, je otázka, jak vysoké procento obyvatel dosáhne v budoucnu na důchod. A pokud na něj dosáhne, jaká bude jeho výše. Mnoho dnešních důchodců mělo důchod vypočítaný ještě podle starého zákona, který byl velmi solidární. Dnes se již výše důchodu zjišťuje podle výše příjmu dosaženého z mnohem delšího období a za mnohem horších podmínek. Jednou z nich pro vznik nároku na důchod je navýšení počtu odpracovaných let.

Velmi často se také stává, že v rodině dojde k souběhu snížení příjmu a proto bývá důvodem hledání zaměstnání alespoň jednoho z členů rodiny. K nejcitelnějšímu snížení dochází v případě ztráty partnera. Ne vždy je však na trhu tolik pracovních míst vhodných právě pro seniory, kteří jsou již delší dobu na odpočinku.

Příkladem toho může být kolegyně, která celý život pracovala v kanceláři, patřila mezi nejlepší a odchodem do důchodu a díky komplikované rodinné situaci byla nucena vzít jakékoliv zaměstnání, které by ji alespoň částečně tuto vzniklou situaci zlepšilo. Vzniklou situaci si vyřešila a nyní si užívá zasloužený odpočinek, protože práce, kterou sehnala, byla pro ni fyzicky velmi namáhavá.

Mýty a předsudky mají svá úskalí, které v naší společnosti dávají určitý základ seniorům. Předsudek, který reprezentuje ustálený vztah člověka nebo skupiny vůči někomu nebo něčemu, zahrnuje názorovou, citovou a jednající složku. Nese s sebou obvykle určitou přemrštěnou generalizaci a ta bývá zpravidla negativní. Na základě předsudků se odvíjí konkrétní chování vůči lidem, které jsou tradicí pokládány za mýty. Každý mýtus

obsahuje „zrnka pravdy“, a proto je někdy těžké mýtus vymýtit. Mýty a předsudky vůči starým lidem je velmi obtížné měnit a proto je třeba je destabilizovat a to tak, že se budeme zajímat o heterogenitu postojů, názorů, potřeb a přání starých lidí. V současné době i v naší společnosti ovlivňují mýty a předsudky postoje vůči starým lidem a proto je potřeba hledat důvody tohoto rozporu.⁴⁹

V zájmu společnosti by mělo být kvalitní stárnutí a v zájmu seniora by mělo být tomu napomáhat.

Člověk se neobejde bez určité časové perspektivy. Cíle, které by si měl stanovit, jsou pro něj základem další hodnotové orientace. Mladý člověk má časový úsek života oproti starému mnohem delší a proto by měl senior vzhledem k ubývajícím času zhodnotit pro co nebo pro koho dále žít. Staré české přísloví říká, „co se nepoužívá, to chátrá“, to by mělo být důvodem k tomu, aby senior zahnal určitou pohodlnost, která se s věkem stupňuje, aby posiloval pružnost ve všech směrech a aby neulpíval v myšlenkových pochodech a byl vstřícný k novým podnětům.⁵⁰

Právě životní zkušenosti by měly být tím hnacím motorem pro aktivní zapojení do dalšího společenského života a tím vytváření dalších hodnot. Stáří není důvodem k tomu, aby senior nemohl být dále prospěšný celé společnosti.

Právě senioři potřebují v době největší životní změny podporu od nás všech. Potřebují vědět, že jejich práce nebyla marná a že jejich další pracovní aktivity budou pro všechny přínosem. Potřebují mít vědomí, že jsou stále členy společnosti a přestože jejich fyzické a psychické schopnosti dostávají jistých změn, tak budou bráni jako součást života a ne jako něco hanlivého, negativního.

3.2 Seberealizace seniorů a sociální status

„Člověk se rodí jako biologická bytost, a v procesu ontogeneze se stává osobností tím, že si přisvojuje společenskohistorickou zkušenost lidstva. Bez znalosti životní historie jedince nemůžeme tedy pochopit zvláštnosti jeho osobnosti v období stárnutí.“⁵¹

⁴⁹ Haškovcová, H., Fenomén Stáří, 2010, s. 47

⁵⁰ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 71

⁵¹ Švancara, J., Psychologie stárnutí a stáří, 1983, s. 55

Představitel humanistické psychologie Abraham Harold Maslow je nejznámější svým hierarchickým modelem lidských potřeb. Podle něj musí člověk využívat vlastní potenciál k seberealizaci, tj. k uskutečnění vlastního Já. Sebeuskutečnění člověka neboli seberealizace vyžaduje mnoho spontaneity a smyslu pro humor a není možná bez uplatnění jeho vlastní kreativity (tvořivosti).⁵²

Schopnost učení a výchovy, tedy schopnost socializace, je podmínkou pro začlenění do společnosti. Věda, která se zabývá vzděláváním a výchovou dospělých se nazývá andragogika. Součástí andragogiky je gerontopedagogika, která se terminologicky i obsahově vyvíjí. Nejběžnější formy vzdělávání jsou Univerzity třetího věku, Akademie třetího věku a Lidové univerzity. Vzdělávací aktivity nabízí seniorům novou životní perspektivu a nabízí životní orientaci na osobní růst a rozvoj v etapě.⁵³

V poslední době se objevilo mnoho modifikací seniorského vzdělávání, které bychom měli nejen vítat, ale i uznávat. Po roce 1989 bylo akceptováno, že i ve vyšším věku lze získat úplné vysokoškolské vzdělání, pokud budou splněna náročná kritéria vysokoškolského studia. Je zde také otázka výběru oboru. Oblíbenou volbou je filosofie, teologie nebo historie. Kromě univerzity třetího věku byla také zajímavá takzvaná otevřená univerzita, která byla pro mladší i starší generaci, kde se mělo za to, že zde bude docházet k většímu mezigeneračnímu porozumění. Je zřejmé, že aktivity pro seniory musí být pestré.⁵⁴

Cílem výchovného a vzdělávacího procesu musí být rozvíjet a podporovat specifickou lidskou schopnost, a to myšlení. Francouzský matematik a filosof René Descart, známý svým citátem „Cogito ergo sum“ (myslím, tedy jsem) zdůrazňuje myšlení jakožto prvořadou schopnost člověka.⁵⁵

Vzdělání a další vzdělávání je důležitým aspektem pro aktivní život seniora. Vzdělání, které každý dosáhne během svého života je vzácným darem, kterého je třeba využít pro další etapu jedince.

Dosažené vzdělání má v každém případě vliv na pracovní aktivitu seniora, ale je potřeba se na seniora podívat v celém rozsahu možností a schopností pracovní pozici zastávat.

⁵² Vízdal, F., Základy psychologie, 2009, s. 50

⁵³ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, s. 120-130

⁵⁴ Haškovcová, H., Fenomén stáří, 2010, s. 137-139

⁵⁵ Mühlpachr, P., Gerontopedagogika, 2004, s. 134

Obvykle vzdělání, které umožňuje pracovat do nejvyššího možného věku, pokud mu to fyzické a duševní schopnosti dovolují, je to, které není příliš fyzicky náročné a stává se zároveň koníčkem i v případě odchodu do důchodu.

3.3 Vliv rodiny a společnosti

Pracovní aktivita seniorů z pohledů členů rodiny je různá. Aktivní senior je někdy považován za snílka, který se neumí smířit s odchodem do důchodu, ale někdy naopak je ceněn za to, že se nechce stát tím pasivním seniorem.

Rodina je nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí. *„Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel.“*⁵⁶

Ve stáří se citové vazby na rodinu více prohlubují. Člověk je ve stáří nejvíce ohrožen emoční a podnětovou deprivací a sociální izolací. V rodině nejstarší prarodiče obvykle nejsilněji prožívají svoji roli vůči svým pravnoučatům. Vyprávěním vnučatům a hry s nimi je důležitý pro vytváření rodinné historie. Prarodiče poskytují dítěti jedinečnou zkušenost, rozšiřují variabilitu stimulace dítěte a tím mu představují model stáří a případnou budoucí prarodičovskou roli.⁵⁷

Vztahy v rodině ne vždy korespondují s teoriemi o souznění mezi generacemi. Ne vždy je také stáří známkou kvality výchovy a harmonie v rodině. O to více nabývá na hodnotě harmonická rodina, která umí zvládnout soužití více generací.

*„Pevná pozitivní pouta vytvořená v předchozích vývojových etapách jsou základem pro to, aby stárnoucí děti dokázaly akceptovat úbytek sil i duševních schopností svých rodičů a poskytnout jim oporu až do terminálního období jejich života.“*⁵⁸

Vždy záleží na fyzické a psychické kondici jedince. Pokud je senior ve výborné kondici, tak rodina obvykle podporuje tuto činnost a vítá aktivní přístup k nově nastolené dráze života. Je si vědoma toho, že v momentě ztráty zaměstnání nastoupí psychické a s tím související fyzické problémy, s kterými se ne vždy umí každý vyrovnat. Nastává zde změna celodenního režimu, přizpůsobování nového tempa a především je zde jiné

⁵⁶ Kraus, B., Základy sociální pedagogiky, 2008, s. 79

⁵⁷ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, 2006, s. 209

⁵⁸ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, 2006, s. 210

zařazení ve společnosti. Adaptace na nové prostředí bývá právě tím impulzem na pokus o návrat do původního pracovního tempa.

Ve stáří je obvykle silněji prohloubeno pouto mezi manželi, kteří více touží po společném prožití zbytku svého života. Ne každý partner si však umí představit celodenní soužití s partnerem a naopak uvítá jeho další aktivity a tím oddálí možný konflikt v rodině. S přibývajícím věkem se většinou člověk stává introvertem a tím je více schopen se přizpůsobit novému prostředí.

Na straně druhé se stále častěji objevuje „povinnost“ seniorů živit své děti. Bohužel, holandské přísloví „jeden otec užívá spíše deset dětí, než deset dětí jednoho otce“, se stává v dnešní době realitou. Takže senior místo toho, aby si k důchodu mohl přilepšit další finanční částkou, stává se objektem domácího násilí - šikany a vydírání ze strany členů rodiny. Není to neobvyklý jev a bohužel málokdy se dá zjistit.

Rodina má někdy úplně jiné představy o činnosti seniora v případě odchodu do důchodu. Domnívá se, že tímto dnem má mnohem více času a tím má „povinnost“ ji věnovat rodině.

„Časový rozměr socializace technologií kyberkultury způsobil, že ve společnosti souběžně žijí jedinci, kteří již byli v důchodu, když se společnost počala komputerizovat a jedinci, kterým vedle „kolébky“ již stál počítač. Současné generace seniorů se částečně dotýká první situace a současné mladé generace se týká druhá situace. Málokdy se dvě generace tak odlišovaly objektivně odlišnými podmínkami svého sociálního zrání a socializace. Mezigenerační napětí a konflikty jejich příslušníků mají určité objektivní oprávnění. Obě generace mají historicky mimořádnou pozici. Stará generace je poslední generací gramotné kultury a mladá generace je první generací kyberkultury.“⁵⁹

Mladá generace, která vyrůstala v prostředí počítačů je v této oblasti flexibilnější a má oproti seniorům absolutní výhodu v orientaci nových technologií. Je pravdou, že řada především vysokoškolských seniorů byla nucena v rámci své profese se těmito novými technologiím učit. Nicméně nelze upřít, že tempo je nezvykle rychlé. Naopak řada seniorů má s tímto problémem a navíc i tento pokrok odmítá. Mobil je vrcholem jejich akceptace veškeré modernizace ve společnosti.

⁵⁹ Sak, P., Kolesárová, K., Sociologie stáří a seniorů, 2012, s. 115

Myslet na vlastní stáří a hledat útěchu v textech klasiků je dosti složité. C.G.Jung považuje čtyřicítku „za vrchol kopce, z něhož je vidět obrys krematoria“ a poté nám radí, abychom nemysleli na konec, ale hledali radost „v oné poklidné části dne prozářené paprsky zapadajícího slunce, v tom uvolněném pracovním tempu.“ Novák nám radí, abychom se pokusili v době, kdy o naše pracovní místo usiluje někdo mladší, „zvolnit tempo“. Přidat k zaměstnání a pomoci při péči o vnuky i péči o staré rodiče a ze zapadajícího slunce budeme mít mžitky před očima.⁶⁰

Každý člověk nemůže žít dlouho sám a potřebuje kontakt, komunikaci a být s druhými. Mezi sociální potřeby člověka lze zařadit potřebu informovanosti, potřebu náležet k nějaké skupině, potřebu vyjadřovat se a být vyslechnut a potřebu lásky, protože tato potřeba je smyslem života. Je důležité mít někoho rád a přijímat tento cit od druhého, aby s člověkem druzí nebo alespoň jeden člověk počítal.⁶¹

⁶⁰ Novák, T., Jak (pře)žít se stárnoucími rodiči, 2013, s. 40

⁶¹ Pichaud, C., Thareauová, I., Soužití se staršími lidmi, 1998, s. 39

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 EMPIRICKÁ ČÁST

4.1 Základní cíle a hypotézy výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjištění postojů a míry tolerance mladší generace k pracujícím důchodcům. Dále bych chtěla zjistit názor veřejnosti na důvody ekonomické aktivity seniorů a do jaké míry je pozitivně vnímán potenciál pracujících seniorů.

Na základě těchto výzkumných cílů jsem si stanovila následující hypotézy, které by měl výzkumem potvrdit nebo vyvrátit.

H₁: Lidé ve věkové skupině 18 – 35 let mají negativnější postoj k pracovní aktivitě zaměstnaných seniorů než lidé ve věkové skupině 36 – 65 let.

H₂: Většina mladých lidí uznává, že důvodem pracovní aktivity seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace a potřeba seberealizace.

H₃: Většina příslušníků mladší generace připouští, že pracovní aktivita seniorů je pro společnost přínosem.

H₄: Ženy mají pozitivnější postoj k pracujícím seniorům než muži.

4.2 Charakteristika a výběr vzorků respondentů

Pro tento výzkum jsem oslovila nejprve členy rodiny a jejich známé, potom kolegy ze zaměstnání a jejich rodinné příslušníky a současně také spolužáky z Institutu mezioborových studií v Brně a jejich rodinné příslušníky.

Pro výzkum jsem zvolila kvantitativní metodu a vytvořila dotazník (viz příloha P I), s kterým jsem buď osobně oslovila respondenty, nebo jsem využila zaslání dotazníku přes internet. Předáno a odesláno bylo 150 dotazníků a celkem se výzkumu zúčastnilo 192 respondentů z celé republiky.

Respondenti jsou rozděleni dle pohlaví (muži, ženy), věku (18-35 let, 36-65 let), vzdělání (základní, vyučen/a/, střední s maturitou a vysokoškolské), bydliště (na vesnici, ve větší obci nebo ve městě) a zda jsou nebo nejsou zaměstnáni.

Výzkum byl uskutečněný v období leden 2014 – březen 2014

4.3 Interpretace otázek, grafů a výsledků

Ve svém výzkumu jsem použila anonymní dotazník (viz příloha P I), jehož výhodou je větší otevřenost respondentů k danému tématu. V úvodu jsem seznámila respondenty s důvodem prováděného šetření a ujištěním, že informace, které mi poskytnou, budou výhradně použity ke zpracování výzkumu této závěrečné práce.

Dotazník obsahuje celkem 30 otázek z toho 5 je formulováno pro snadnější zařazení do jednotlivých kategorií, 2 otázky jsou otevřené pro možnost respondenta vyjádřit se k danému tématu a případnému doplnění dalších poznatků týkajících se pracovní aktivity seniorů a 23 otázek uzavřených.

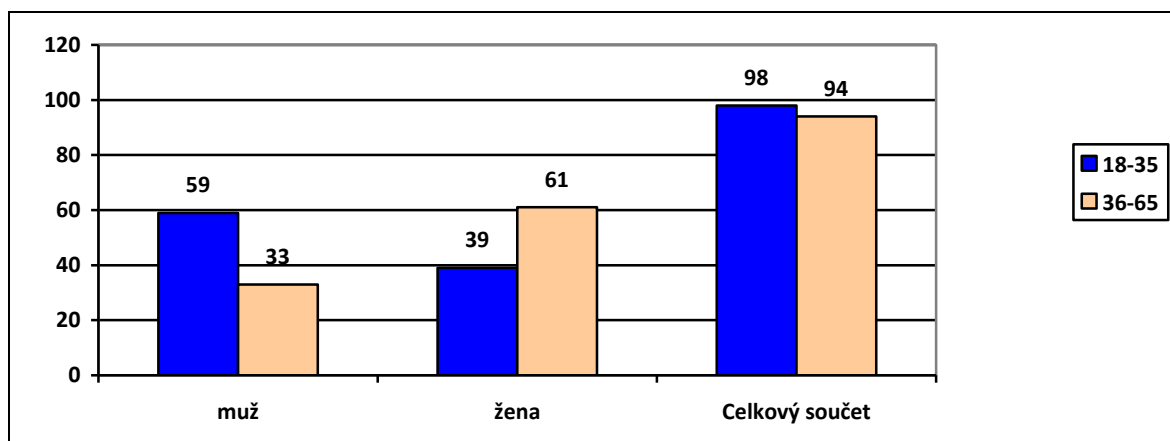
Následující část již obsahuje vlastní otázky 192 zpracovaných dotazníků a jejich interpretaci prostřednictvím grafů či popisu. V příloze P II jsou v tabulkách uvedeny odpovědi respondentů. Při zpracování jsem použila program MS Excel.

Otázka č. 1: „Jste: žena nebo muž?“

Touto otázkou bylo zjištěno členění respondentů na muže a ženy. Ze 192 dotázaných bylo 52 % žen (100) a 48 % mužů (92).

Otázka č. 2: „Váš věk:“

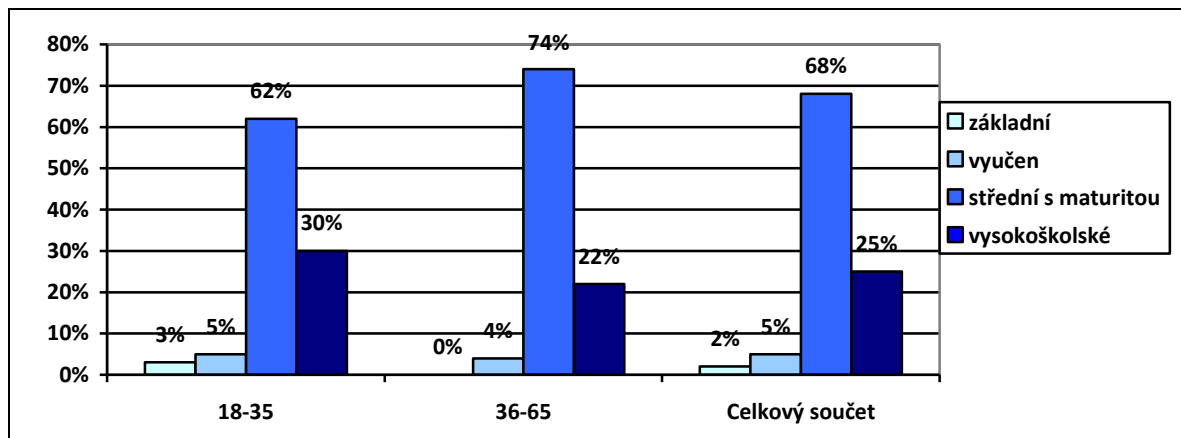
Graf. č. 1: Věk respondentů

Ve věkové skupině „18-35“ odpovědělo 98 respondentů, z toho bylo 39 žen a ve věkové skupině „36-65“ odpovědělo 94 respondentů, z toho 61 žen.

Otázka č. 3: „Vaše vzdělání:“

Graf č. 2: Vzdělání respondentů – srovnání podle věku

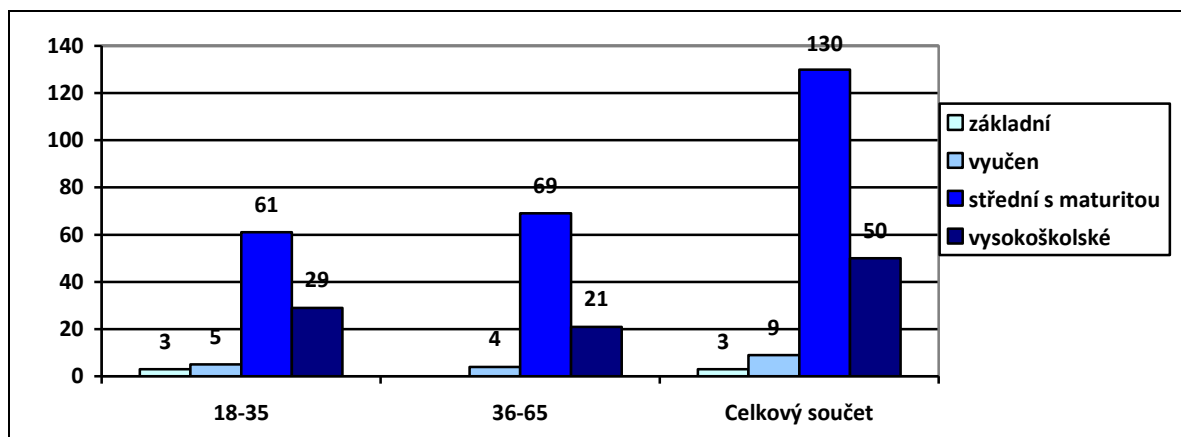
Nejvíce respondentů bylo v kategorii vzdělání „střední s maturitou“ – celkem 130, z toho 61 ve věkové skupině „18-35“, 69 ve věkové skupině „36-65“. Vysokoškolsky vzdělaných bylo celkem 50 respondentů, 9 respondentů bylo vyučeno a 3 respondenti byli se základním vzděláním.

Otázka č. 4: „Kde žijete?“

110 respondentů žije ve městě, 6 na vesnici a 20 respondentů ve větší obci.

Otázka č. 5: „Jste zaměstnán (a)?“

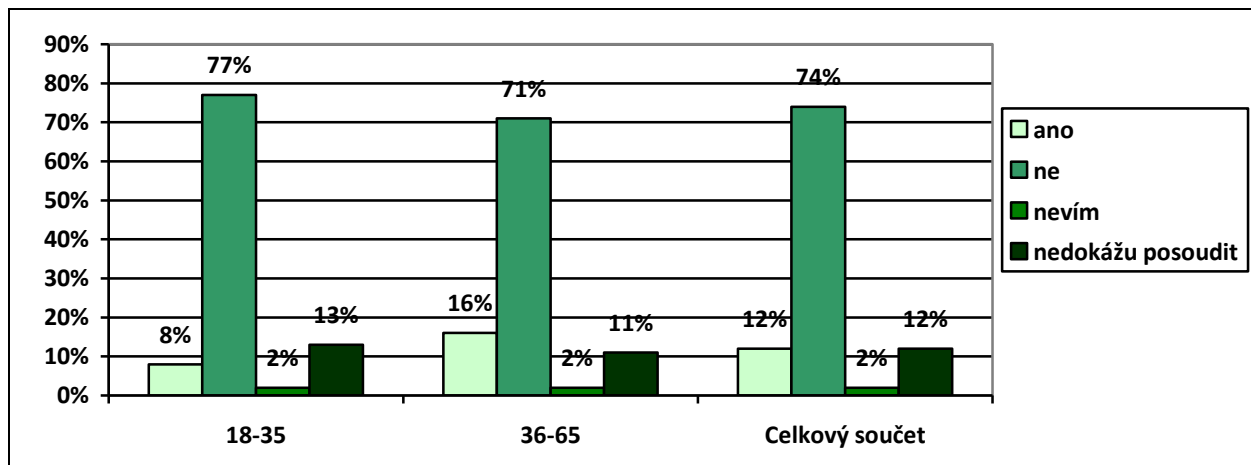
Graf č. 3: Zaměstnaní respondenti podle vzdělání

Celkem 152 respondentů uvedlo, že má zaměstnání, z toho bylo 105 respondentů se středoškolským vzděláním, 42 respondentů bylo s vysokoškolským vzděláním a 5 respondentů je vyučeno.

Otázka č. 6: „Domníváte se, že zvyšující se věková hranice odchodu do důchodu odpovídá fyzickým a psychickým možnostem mužů a žen v tomto věku?“

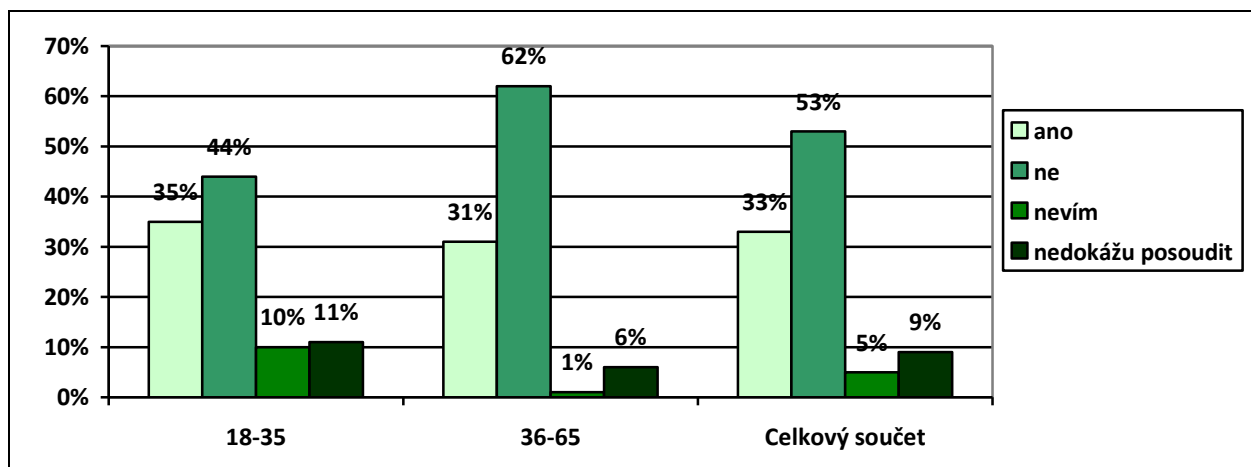
Graf č. 4: Odpovědi na zvyšující se hranici odchodu důchodu

Z celkového počtu 192 respondentů se 74% (142) respondentů nedomnívá, že zvyšující se věková hranice odchodu do důchodu odpovídá fyzickými a psychickými možnostem mužů a žen v tomto věku.

Otázka č. 7: „Považujete vznik nároku na starobní důchod důvodem k ukončení pracovního poměru?“

Graf č. 5: Odpovědi na ukončení pracovního poměru z důvodu nároku na starobní důchod

S ukončením pracovního poměru z důvodu vzniku nároku na starobní důchod nesouhlasí 101 respondentů, což je 53 % z celkového počtu 192 respondentů, z toho ve věkové kategorii „18-35“ je celkový počet 43 respondentů (44% z věkové kategorie „18-35“) a ve věkové kategorii „36-65“, kde „ne“ odpovědělo 58 respondentů (62% z věkové kategorie „36-65“).

Otázka č. 8: „Myslíte si, že v současné době jsou dodržována zákonná ustanovení týkající se zaměstnávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“

Odpovědi uvedeny v tabulce č 5 (viz P II).

Z celkového počtu 192 odpovědí se 36 % oslovených respondentů domnívá, že nejsou dodržována zákonná ustanovení týkající se zaměstnávání pracujících seniorů a pracujících důchodců, pouze 9% se domnívá, že zákonná ustanovení jsou dodržována. Nejvíce respondentů 55% nevědělo nebo nedokázalo posoudit danou problematiku.

Otázka č. 9: „Spolupracoval(a) jste nebo spolupracujete na Vašem pracovišti s pracujícími seniory (N) nebo pracujícími důchodci (P)?“

Odpovědi uvedeny v tabulce č. 6 (viz.P II).

Ze 192 respondentů 49 % (95) respondentů spolupracovalo nebo stále spolupracuje s pracujícími seniory nebo pracujícími důchodci. Nejvíce respondentů, kteří spolupracovali se seniory, je ve věkové kategorii „36-65“ – celkem 64% z uvedené kategorie oproti 36 % z věkové kategorie „18-35“.

Otázka č. 10: „Pokud ano – byla spolupráce pro Vás přínosem? Zde Vás prosím o Váš názor.“

Z 95 respondentů, kteří odpověděli „ano“ v otázce č. 9 se vyjádřilo celkem 73, z toho ve věkové kategorii „18-35“ – 18 respondentů, ve věkové kategorii „36-65“ – 55 respondentů

Názor na spolupráci se seniory ve věkové kategorii „18-35“ viz tabulka č. 7 (viz PII).

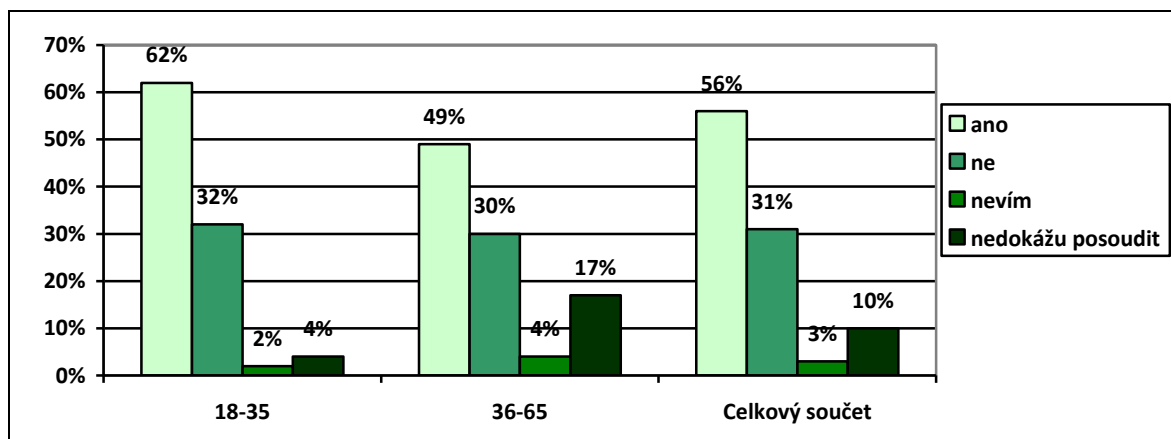
Názor na spolupráci se seniory ve věkové kategorii „36-65“ viz tabulka č. 8 (viz PII).

S názorem, že pracující senioři v zaměstnání jsou přínosem pro odborné znalosti a zkušenosti souhlasilo ve věkové skupině „18-35“ 72% (13 z 18) respondentů a ve věkové

skupině „36-65“ 58% (32 z 55) respondentů. Z celkového počtu 45 žen odpovědělo kladně 30 žen (67%) žen a z celkového počtu 28 mužů odpovědělo kladně 15 mužů (54%).

Otázka č. 11: „Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?“

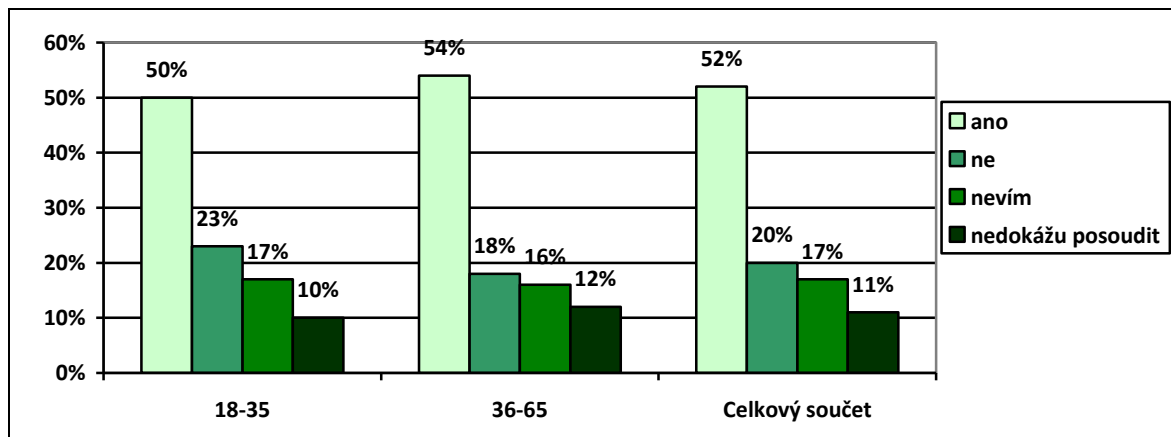
Graf č. 6: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

S názorem, že pracující senioři nebo pracující důchodci ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným, souhlasilo 56 % z celkového počtu 192 respondentů. Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasilo s názorem 62 % (61 z 98) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ celkem 49% (46 z 94) respondentů.

Otázka č. 12: „Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?“

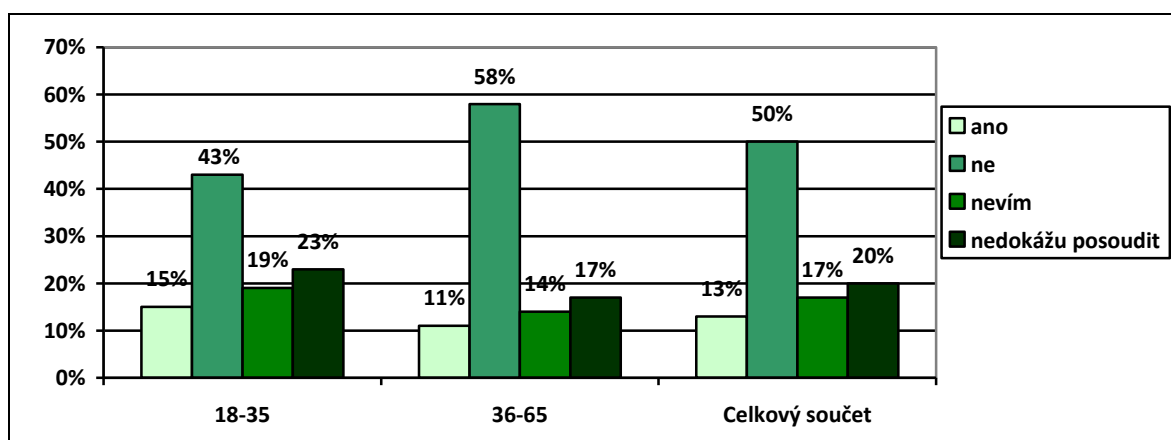
Graf č. 7: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

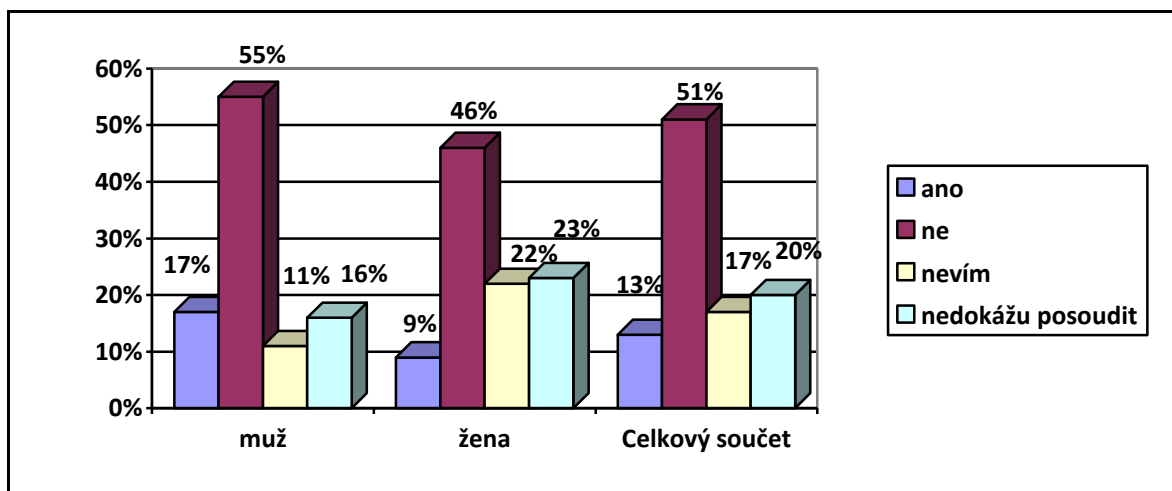
Pracovní aktivitu seniorů a důchodců považuje za přínos pro společnost 52 % (100 ze 192) respondentů, 20 % (39 ze 192) respondentů nepovažuje pracovní aktivitu za přínos a 28 % respondentů neví nebo nedokáže posoudit, zda je pracovní aktivita pro společnost přínosem. Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí 50% respondentů této skupiny oproti věkové kategorii „36-65“, kde souhlasí 54% respondentů v uvedené skupině.

Otázka č. 13: „Souhlasíte s tvrzením, že jsou dnes dostatečně využívány v praxi bohaté pracovní zkušenosti seniorů?“

Graf č. 8: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

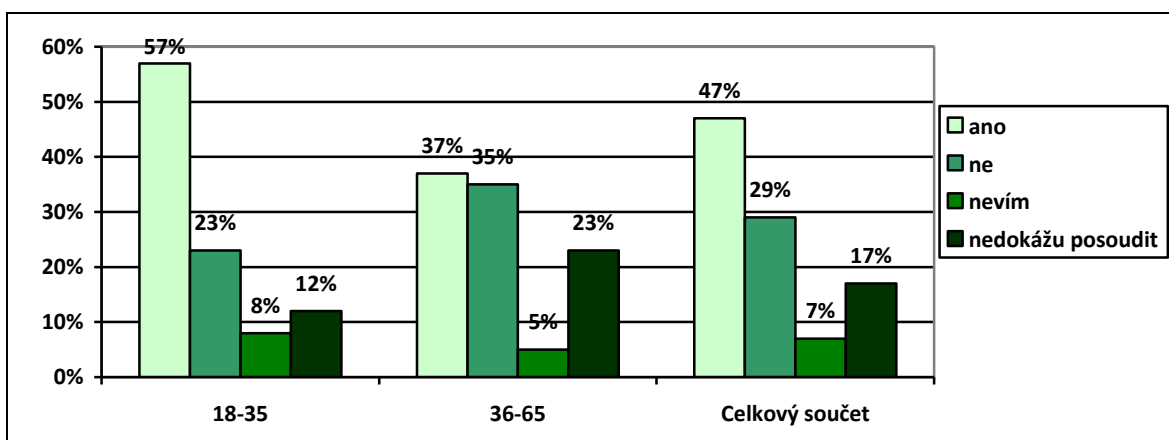
Graf č. 9: Srovnání odpovědí podle pohlaví

Z celkového počtu 192 respondentů se pouze 13 % (25) respondentů domnívá, že jsou využívány bohaté pracovní zkušenosti seniorů. 50 % (97) respondentů se naopak domnívá, že nejsou dostatečně využívány bohaté pracovní zkušenosti a 37 % (70) respondentů neví nebo nedokáže tvrzení posoudit. Větší počet respondentů, kteří se nedomnívají, že jsou dostatečně využívány bohaté zkušenosti, je ve věkové skupině „18-35“ a z pohledu pohlaví je více mužů 51 (55%) oproti ženám 46 (46%).

Otázka č. 14: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivita pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) je nižší než mladších pracovníků?“

Graf č. 10: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

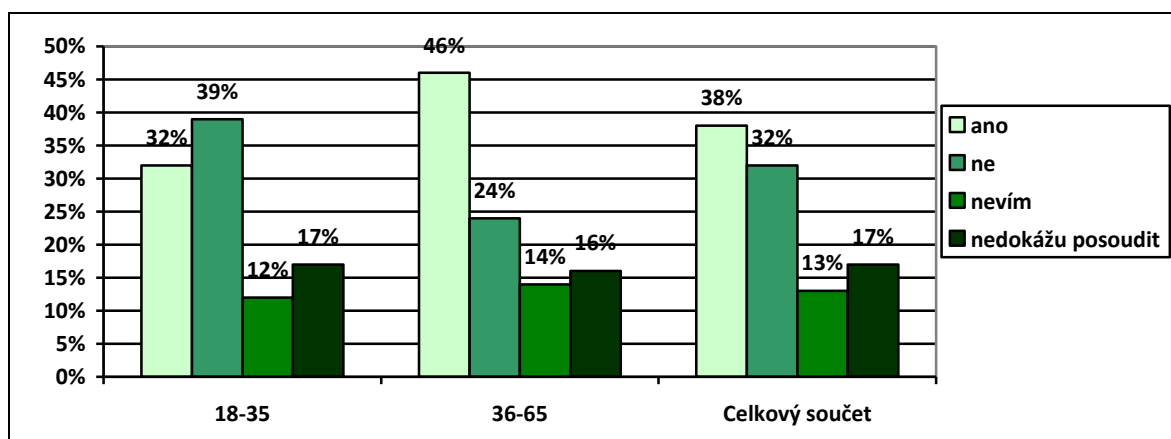

S názorem, že pracovní aktivita pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) je nižší, než mladších pracovníků souhlasilo celkem 47 % (91) respondentů a nesouhlasilo 29 %

(55) respondentů z celkového počtu odevzdaných dotazníků. Ve věkové skupině „18-35“ souhlasilo s tvrzením 57 % (56) respondentů oproti věkové skupině „36-65“, kde souhlasilo s tvrzením pouze 37% (35) respondentů.

Otázka č. 15: „Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“

Graf č. 11: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

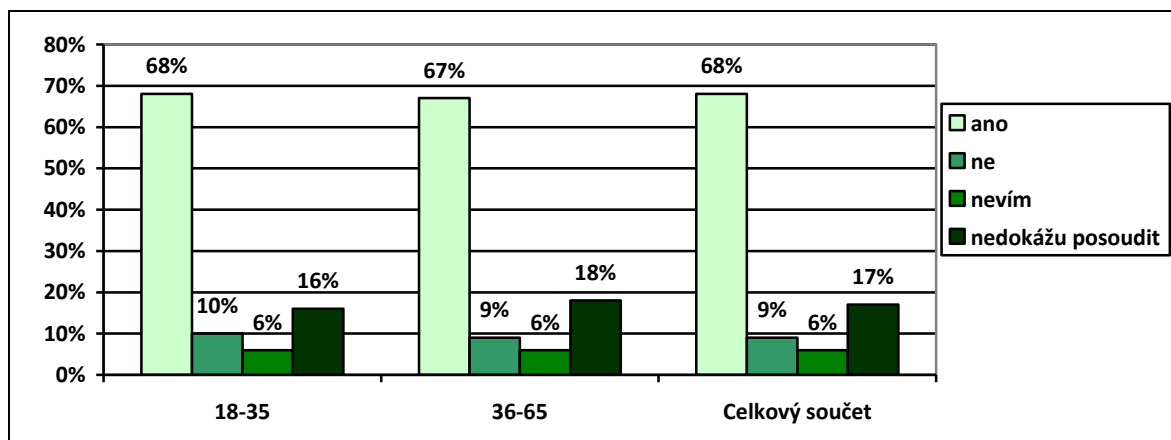

Souhlas s dalším vzděláváním pracujících seniorů a pracujících důchodců vyslovilo 38 % (74) z celkového počtu 192 respondentů a 32 % (61) respondentů s vzděláváním nesouhlasí. 13% (25) respondentů neví a 17 % (32) nedokáže posoudit, zda zaměstnavatel má nebo nemá podporovat další vzdělávání pracujících seniorů a pracujících důchodců.

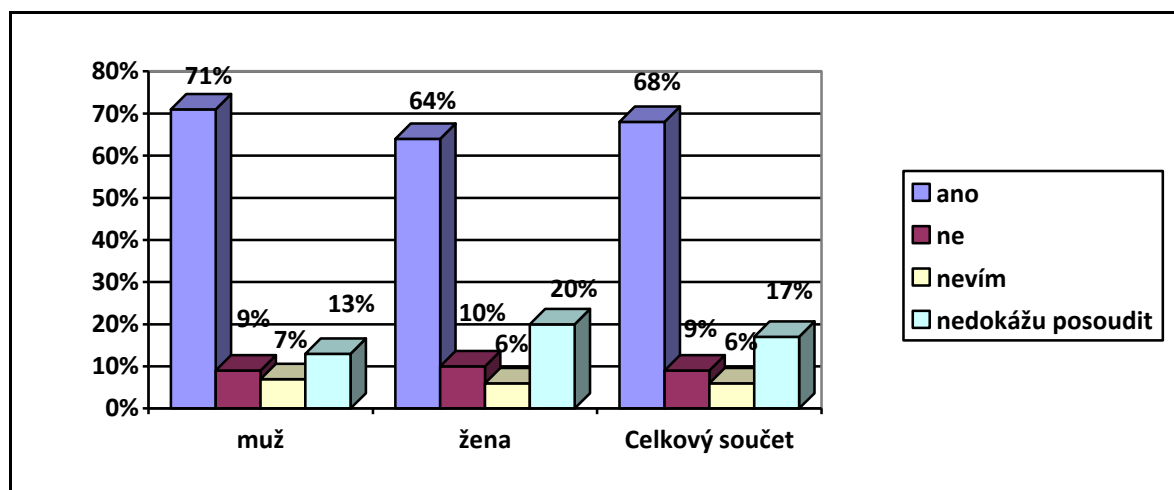
Ve věkové skupině „18-35“ vyslovilo nesouhlas 39% (38) respondentů z 98 oslovených oproti věkové skupině „36-65“, kde nesouhlas vyslovilo 24% (23) z 94 respondentů.

Otázka č. 16: „Souhlasíte s tvrzením, že důchod většiny seniorů není dostatečný?“

Graf č. 12: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 13: Srovnání odpovědí podle pohlaví

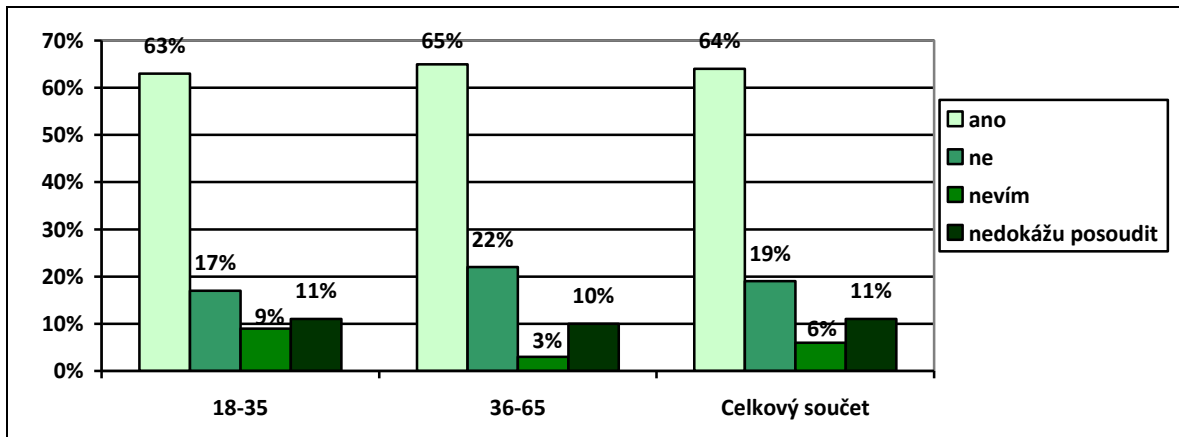
Na otázku: „Souhlasíte s tvrzením, že důchod většiny seniorů není dostatečný?“ odpovědělo „ano“ 68 % (130) ze 192 respondentů. Pouze 9% (18) s tímto tvrzením vyslovilo nesouhlas a 23% (44) respondentů neví nebo nedokáže posoudit, zda důchod je nebo není dostatečný.

Ve věkové skupině „18-35“ vyslovilo souhlas 68 % (67) respondentů a ve věkové skupině „36-65“ 67 % (63) respondentů v dané skupině.

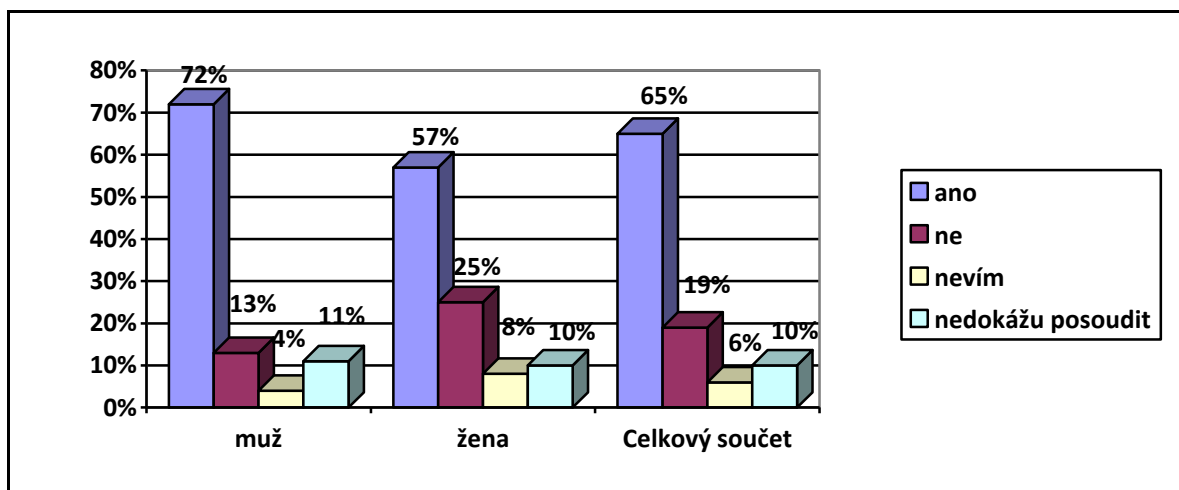
Z celkového počtu 192 respondentů vyslovilo souhlas 64 (64%) žen a 66 (71%) mužů s tím, že důchod většiny seniorů není dostatečný.

Otázka č. 17: „Souhlasíte s názorem, že důvodem pracovní aktivity většiny seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace?“

Graf č. 14: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 15: Srovnání odpovědí podle pohlaví

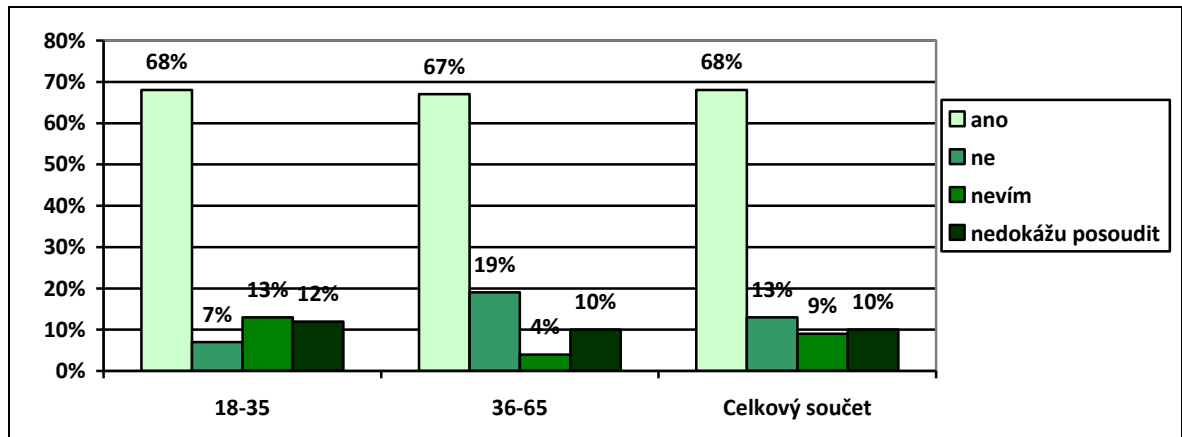
Z celkového počtu 192 respondentů 64% (123) respondentů odpovědělo, že souhlasí s názorem, že důvodem pracovní aktivity většiny seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace.

Ve věkové kategorii „36-65“ souhlasně odpovědělo 65% (61) a ve věkové kategorii „18-35“ 63 % (62).

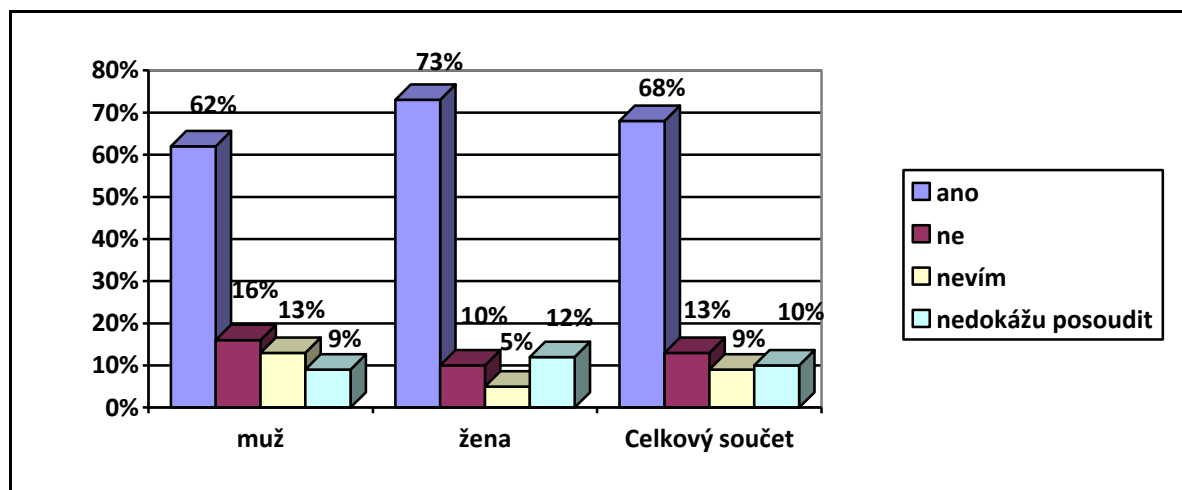
V kategorii „žena“ odpovědělo souhlasně 57 (57%) žen a 66 (72%) mužů z celkového počtu 192 respondentů.

Otázka č. 18: „Souhlasíte s názorem, že jedním z důvodů pracovní aktivity seniorů je i potřeba seberealizace?“

Graf č. 16: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 17: Srovnání odpovědí podle pohlaví

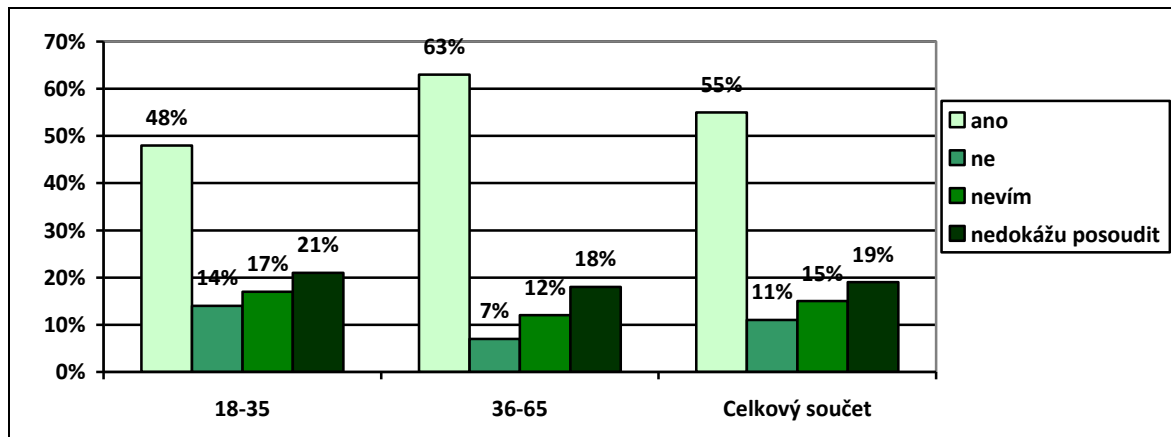
Seberealizaci jako jeden z důvodů pracovní aktivity seniorů považuje 68% (130) oslovených respondentů.

Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí s názorem 68% (67) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ se jedná o 67% (63) respondentů.

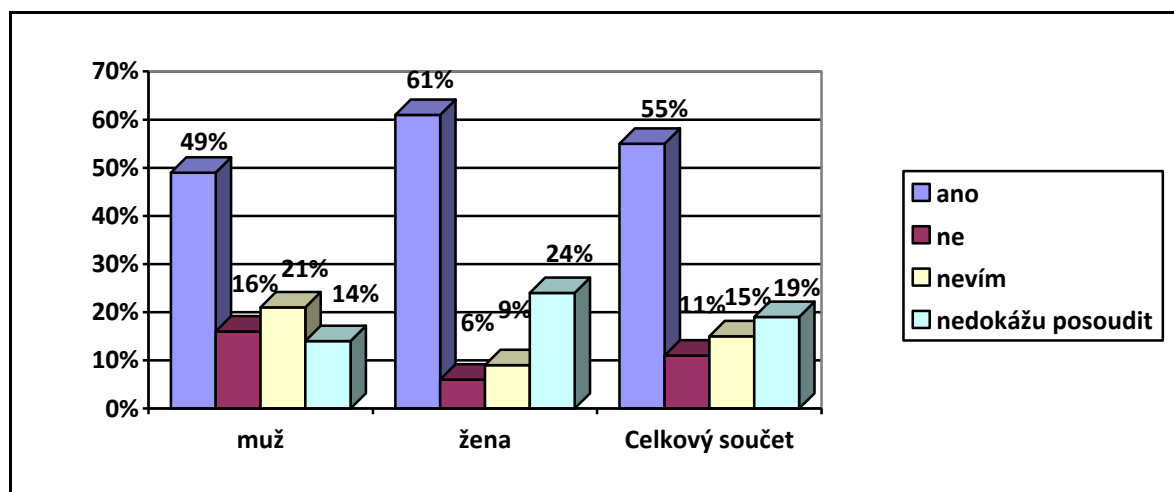
Podle pohlaví souhlasí s názorem 73 žen (73%) a 57 mužů (62%).

Otázka č. 19: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivity pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) mohou přispívat k harmonickému životu v rodině?“

Graf č. 18: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 19: Srovnání odpovědí podle pohlaví

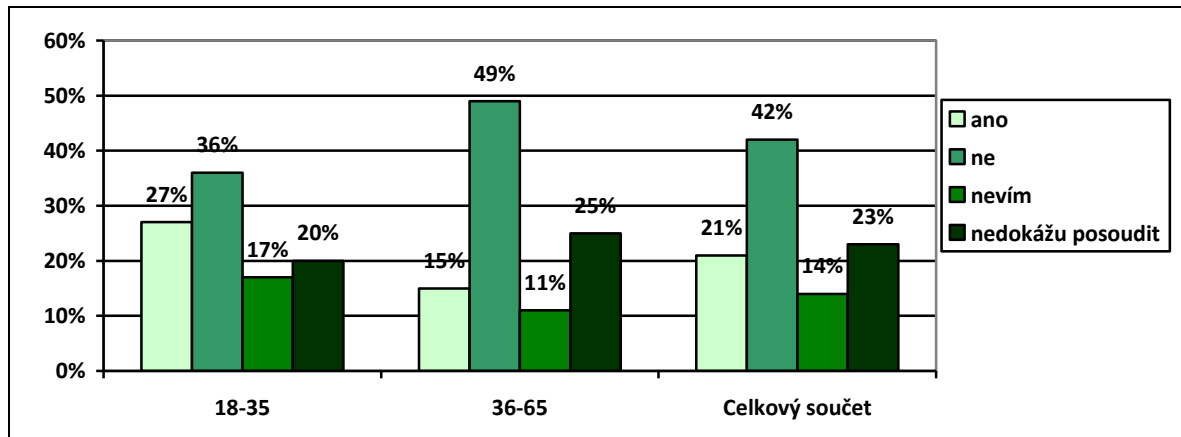
S názorem, že pracovní aktivita pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) může přispívat k harmonickému životu v rodině, souhlasí 55 % (106) respondentů, 11% (21) respondentů s tímto názorem nesouhlasí a 34% (65) neví nebo nedokáže tento názor posoudit.

Ve věkové kategorii „36-65“ souhlasí s názorem 63 % (59) respondentů a ve věkové kategorii 48% (47) respondentů.

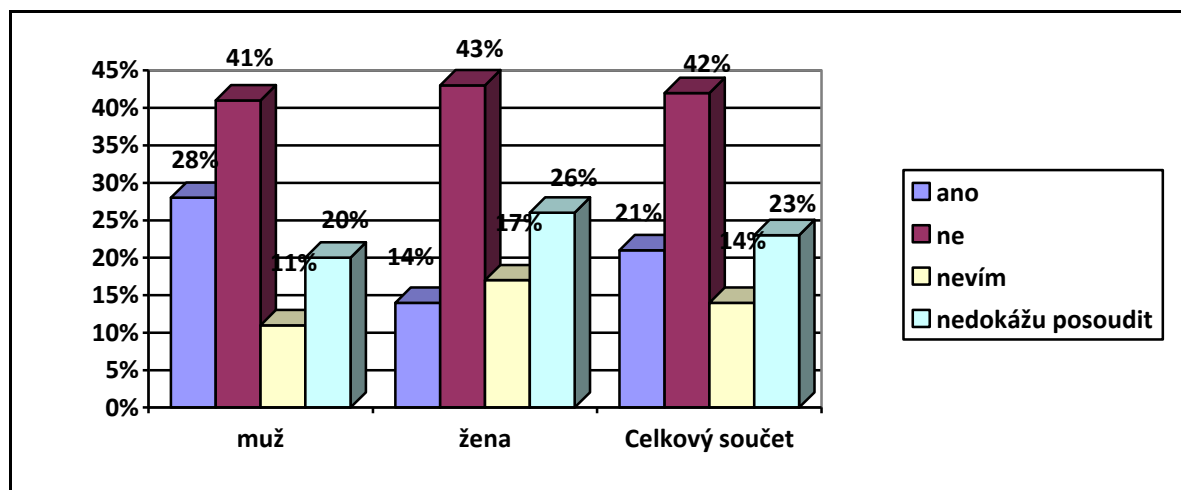
Ženy s názorem souhlasí v 61 % (61) a muži v 49% (45).

Otázka č. 20: „Měl by být zhoršující se zdravotní stav seniora důvodem k propuštění z práce?“

Graf č. 20: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 21: Srovnání odpovědí podle pohlaví

Z celkového počtu oslovených respondentů se 42% (81) domnívá, že zhoršující se zdravotní stav seniora by neměl být důvodem k propuštění z práce. 21 % (40) se naopak domnívá, že zhoršující se zdravotní stav je důvodem k propuštění z práce. 37 % (71) respondentů neví nebo neumí posoudit, zda seniora se zhoršujícím zdravotním stavem propustit nebo nechat nadále v zaměstnání.

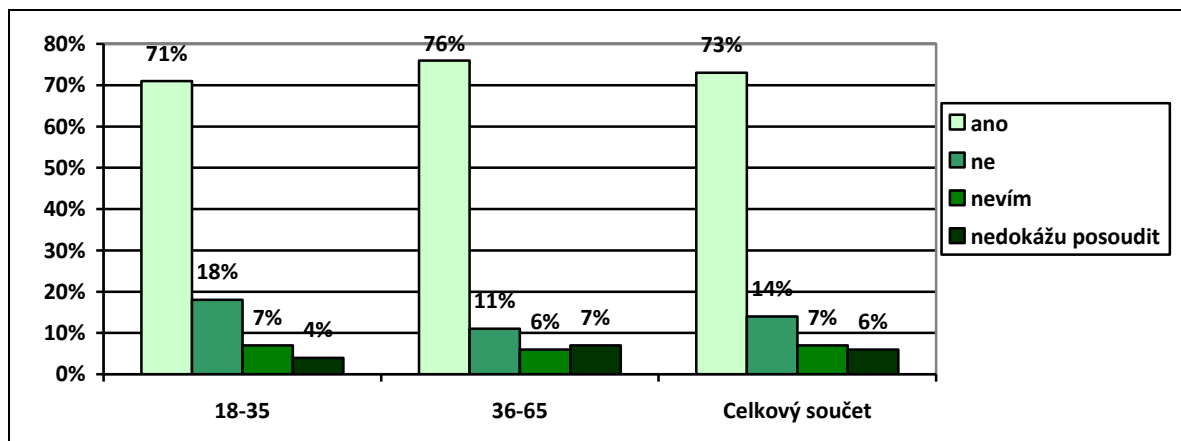
Ve věkové kategorii „36-65“ bylo 49% (46) respondentů pro nepropuštění z práce z důvodu zhoršení zdravotního stavu a v kategorii „18-35“ bylo 36% (35) respondentů.

Pro propuštění z práce pro zhoršující se zdravotní stav bylo ve věkové kategorii „36-65“ 15% (14) respondentů oproti věkové skupině „18-35“, ve které bylo celkem 27% (26) respondentů.

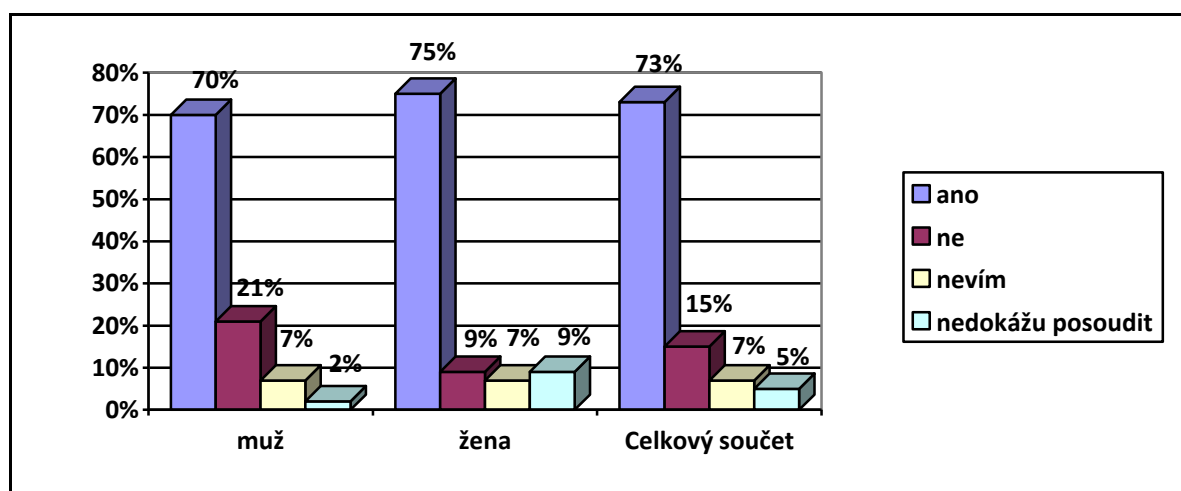
Pro propuštění z práce z důvodu zhoršení zdravotního stavu bylo 14% (14) žen a 28% (26) mužů. Proti bylo 43% žen a 41% mužů.

Otázka č. 21: „Souhlasíte s názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky?“

Graf č. 22: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 23: Srovnání odpovědí podle pohlaví

S názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky, souhlasí 73% (140) respondentů, 14% (28) s tímto názorem nesouhlasí a 13% (24) neví nebo nedokáže tento názor posoudit.

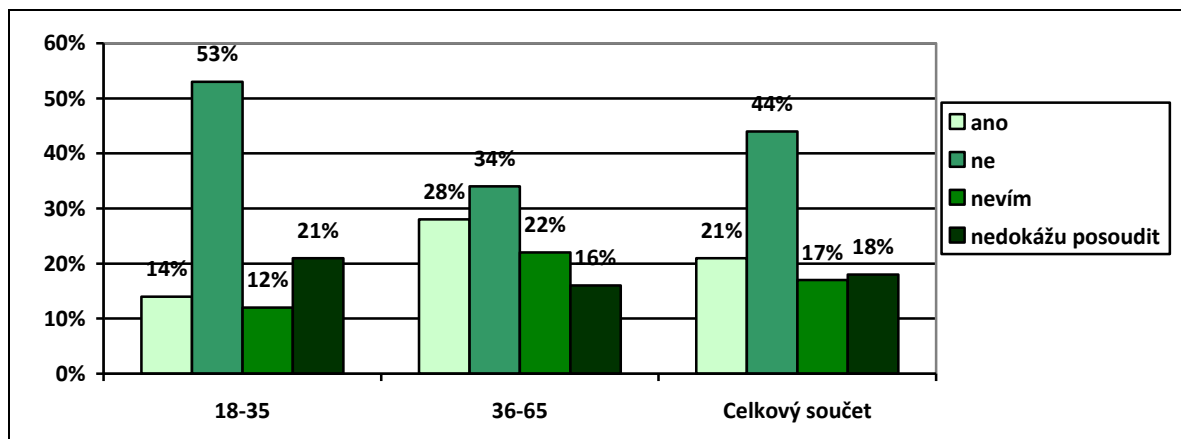
Z věkové kategorie „18-35“ 71 % (69) respondentů souhlasí s názorem, že pracující důchodce může být pro mladší pracovníky vzorem. 18% (18) respondentů s tímto názorem nesouhlasí a pouze 11% (11) respondentů neví nebo nedokáže tento názor posoudit.

Ve věkové kategorii „36-65“ 76 % (71) respondentů s názorem souhlasí, 11 % (10) respondentů nesouhlasí a 13% (13) respondentů neví nebo nedokáže posoudit, zda může být pracující důchodce vzorem pro mladší pracovníky.

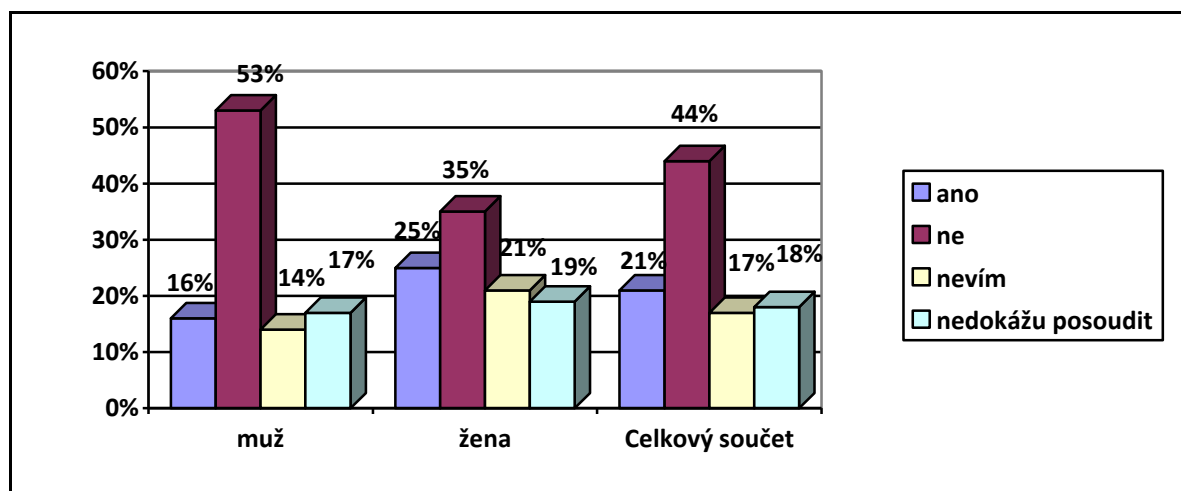
Z celkového součtu 140 respondentů, kteří souhlasili, bylo 75 žen (75%) a 65 mužů (70%).

Otázka č. 22: „Souhlasíte s názorem, že angažovanost seniorů v politice je přínosem pro společnost?“

Graf č. 24: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 25: Srovnání odpovědí podle pohlaví

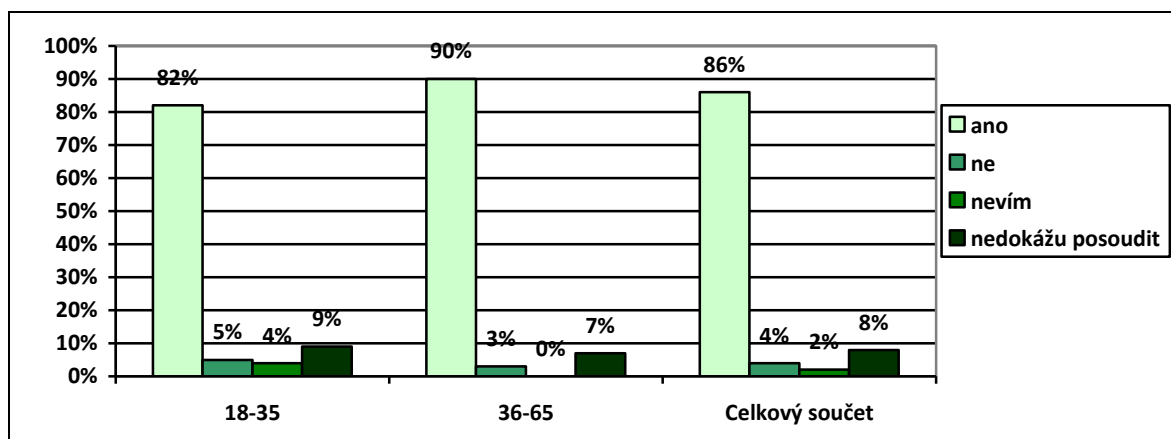
S názorem, že angažovanost seniorů v politice je přínosem pro společnost souhlasilo 21% (40) respondentů a 44% (84) vyslovilo nesouhlas. 35% (68) respondentů neví nebo nedokáže posoudit, zda angažovanost seniora je nebo není přínosem pro společnost.

Ve věkové kategorii „18-35“ nesouhlasí 53% (52) respondentů s tímto názorem a ve věkové kategorii „36-65“ 34% (32) respondentů.

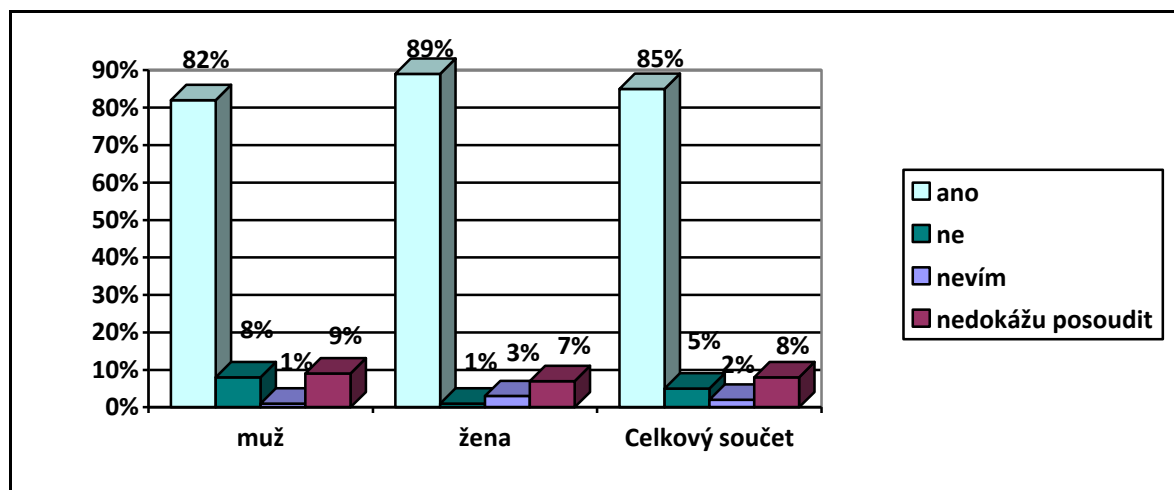
Muži vyslovili nesouhlas v 53% (49 z 92) a ženy v 35% (35 ze 100).

Otázka č. 23: „Myslíte si, že se nákladná léčba má poskytovat všem seniorům ve stejné míře jako mladší generaci?“

Graf č. 26: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 27: Srovnání odpovědí podle pohlaví

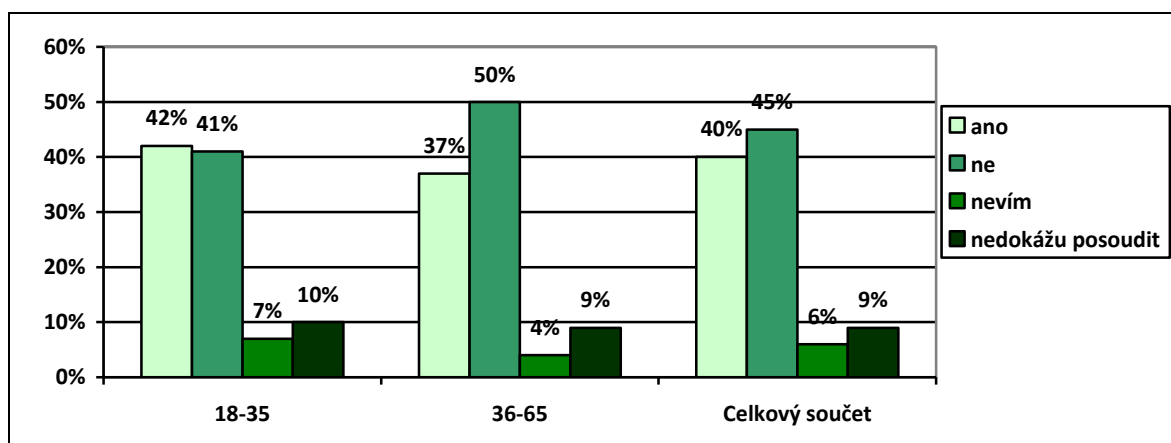
S názorem, že se nákladná léčba má poskytovat všem seniorům ve stejné míře jako mladší generaci souhlasí 86% (164) respondentů.

Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí 82% (80) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ 90% (84) respondentů.

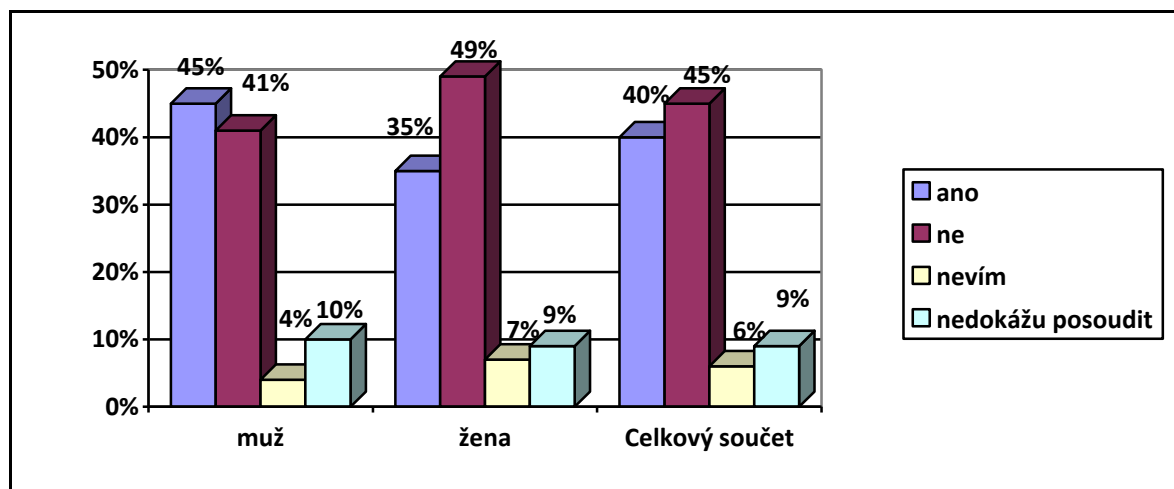
S názorem souhlasí 89 % (89) žen a 82% (75) mužů.

Otázka č. 24: „Souhlasíte s tvrzením, že o starobní důchodce se má postarat především rodina?“

Graf č. 28: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 29: Srovnání odpovědí podle pohlaví

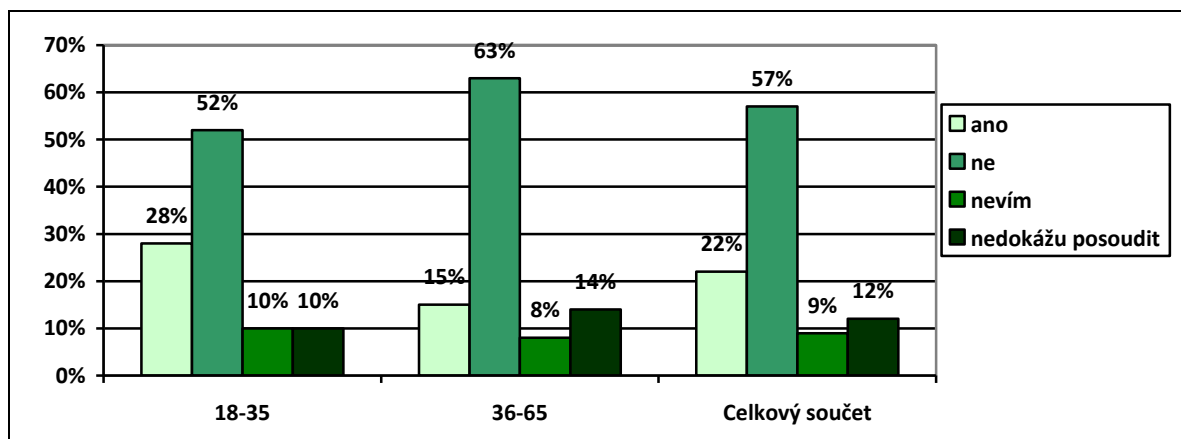
Z celkového počtu 192 respondentů 40% (76) respondentů souhlasí s tvrzením, že o starobní důchodce se má postarat především rodina, ale 45% (87) respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí. 15% (29) respondentů neví nebo nedokáže posoudit, zda vyslovit souhlas nebo nesouhlas.

Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí 42% (41) respondentů s tím, že o důchodce se má především postarat rodina oproti věkové skupině „36-65“ kde nesouhlasí 50% (47) respondentů.

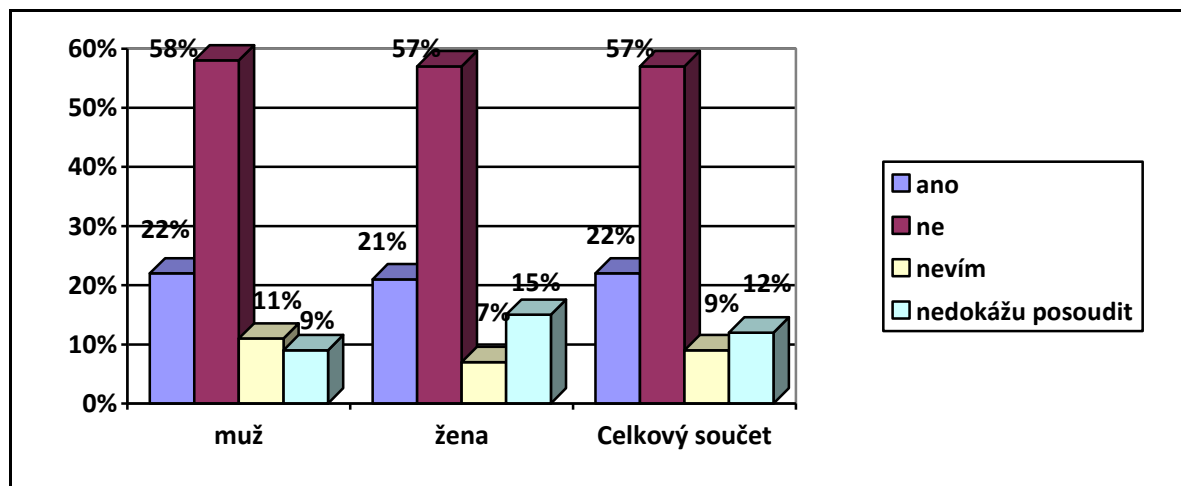
Z celkového počtu 192 respondentů vyslovilo souhlas s tvrzením 35 (35%) žen a 41 (45%) mužů. Nesouhlas vyslovilo 49 (49%) žen a 38 (41%) mužů.

Otázka č. 25: „Souhlasíte s názorem, že senioři jsou dnes z hlediska ekonomiky pro společnost příliš velkou zátěží?“

Graf č. 30: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 31: Srovnání odpovědí podle pohlaví

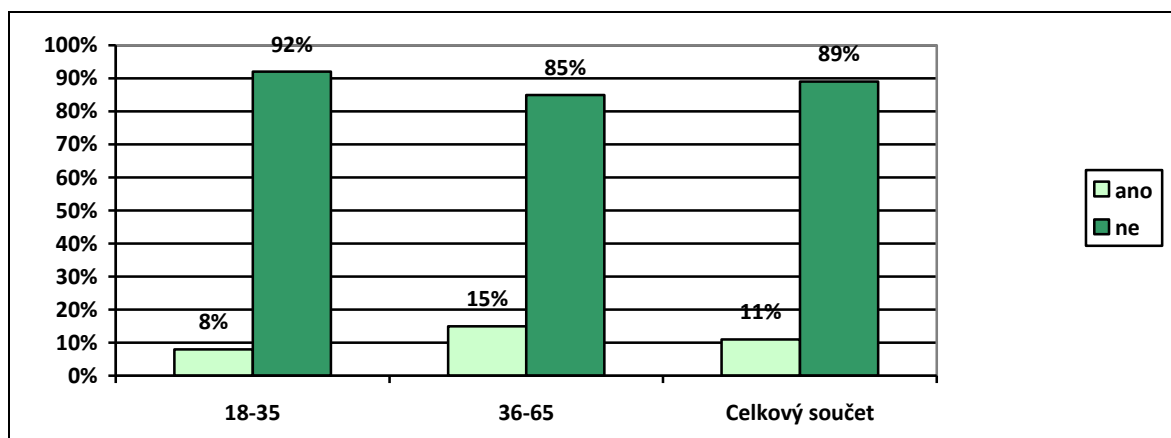
S názorem, že senioři jsou dnes z hlediska ekonomiky pro společnost příliš velkou zátěží, souhlasí 22% (41) respondentů a nesouhlasí 57% (110) oslovených respondentů, 21% (41) neví nebo nedokáže posoudit, zda souhlasit nebo nesouhlasit s názorem.

Ve věkové kategorii „18-35“ nesouhlasí s názorem 52% (51) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ nesouhlasí 63% (59) respondentů.

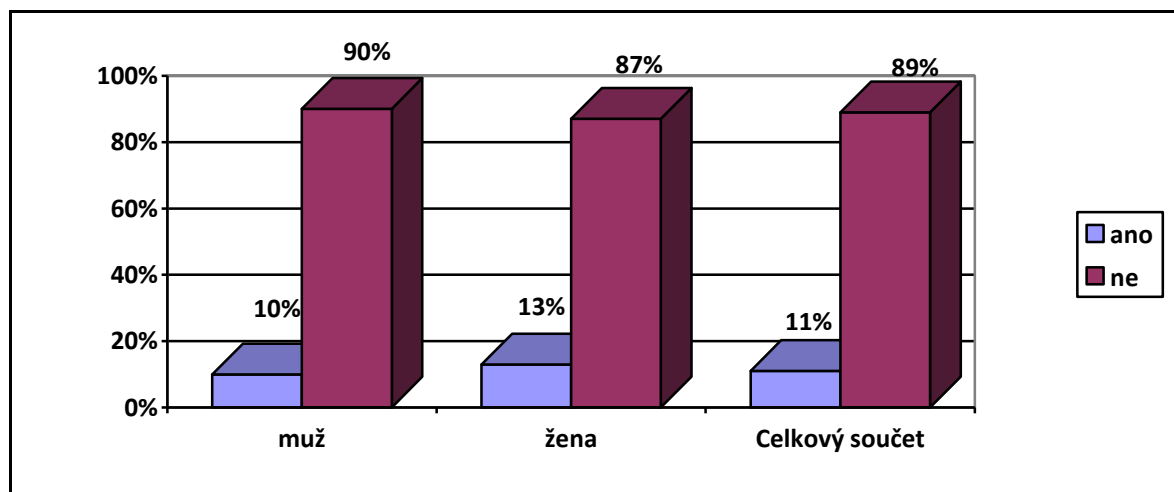
Nesouhlas vyslovilo z celkového počtu 192 respondentů 57 (57%) žen a 53 (58%) mužů.

Otázka č. 26: „Setkal (a) jste se osobně s diskriminací pracujících seniorů (N) nebo pracujících důchodců (P)? Pokud ano, popište stručně situaci.“

Graf č. 32: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích

Graf č. 33: Srovnání odpovědí podle pohlaví

Z celkového počtu 192 respondentů se 11% (22) z oslovených respondentů setkala s diskriminací.

Ve věkové kategorii „18-35“ se setkala s diskriminací 8% (8) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ 15% (14) respondentů.

S diskriminací se setkala 13% (13) žen a 10% (9) mužů.

Z 22 respondentů, kteří se setkali s diskriminací, bylo celkem 15, kteří stručně popsali situaci.

Věková kategorie „18-35“:

„Posměch za zády od mladších kolegů. Důvodem byly jiné pracovní postupy. Mladší kolegové nebyli natolik zralí, aby rozdílů buď chápali, nebo se o nich otevřeně bavili. Tak se posmívali za zády. C'est la vie.“

„Nízká odměna za vykonanou práci.“

Věková kategorie „36-65“:

„Pobírání nižšího platu s odůvodněním, že má důchod.“

„Neschopnost vedení využít profesních znalostí dotyčné osoby a šikana např. ve smyslu: přidělení starého PC a na druhé straně vyžadování tohoto PC k práci.“

„Naše nová ředitelka po měsíci svého působení dala výpověď zaměstnanci, jenž v naší organizaci pracoval již jako důchodce, protože mu přece nebude vyplácet mzdu, když pobírá starobní důchod a ještě výsluhy (pracoval jako horník). Důvod výpovědi byl pochopitelně jiný.“

„Diskriminace se týkala pracujících seniorů, ze strany některých řídicích manažerů, kteří seniory uráželi, že nejsou dostatečně reprezentativní, flexibilní, důrazní, pro firmu přínosem.“

„Pomluvy za zády, že je senior pomalý, měl by sedět doma na zadku, chladné chování ze strany kolegů.“

„Firma je nezaměstnává kvůli fyzické kondici.“

„Práce na dobu určitou a platba daně bez základní slevy, které je diskriminační.“

„Na ulici mám známé, kteří mi zazlívají pracovní aktivitu a jsou názoru, že beru místo mladým! Marně vysvětluji, že zatím nemám náhradu /a se mnou spolupracující podniky totéž/ v mladých ve vzdělání. Ovládám několik řečí a mám asi i vyšší odborné schopnosti /elektronika/ než většina mladých lidí. Přesto jsem lidmi, kteří jsou mimo moji práci, odsuzován. Lidé, kteří se mnou pracují, si spíše nedovedou představit můj odchod. Hodnotí zejména mou spolehlivost a poctivost.

„Ano, já osobně jsem odejít do důchodu ještě nechtěla, ale jelikož jsem měla již důchodový věk, tak propustili mne, i když jsem chtěla dál pracovat.“

„V rámci rozhlasové nabídky k jednorázové brigádnické pomoci při provádění inventur v obchodním domě Kaufland nebylo dopředu inzerováno, že důchodce nezaměstnají.“

Otázka č. 27: „V případě, že jste pracující senior (N) nebo pracující důchodce (P) – jste spokojen se svým zaměstnáním?“

Odpovědi uvedeny v tabulce č. 25 (viz P II).

Otázka č. 28: „Pokud ne – uveďte prosím důvod nespokojenosti.“

2 respondenti, kteří v otázce č. 27 uvedli, že nejsou spokojeni se svým zaměstnáním, uvedli v této otázce níže uvedené důvody:

„Nekvalifikovaná, špatně placená práce.“

„Pracovní doba, finanční ohodnocení, být vděčný za to, že vás vůbec někdo zaměstná, nemožnost prosadit svůj vlastní názor.“

Otázka č. 29: „Váš názor na současné postavení seniorů v naší společnosti:“

Na otázku odpovědělo celkem 108 respondentů ze 192 což je 56% všech respondentů. Ve věkové kategorii „18-35“ napsalo názor celkem 47 respondentů z toho 28 mužů a 19 žen, ve věkové kategorii „36-65“ napsalo svůj názor celkem 61 respondentů z toho 16 mužů a 45 žen.

Názor na současné postavení seniorů ve společnosti ve věkové kategorii „18-35“ uveden v tabulce č. 26 (viz P II).

Názor na současné postavení seniorů ve společnosti ve věkové kategorii „36-65“ uveden v tabulce č. 27 (viz P II).

Z přehledu odpovědí vyplývá, že špatná politika státu zhoršuje postavení seniorů v naší společnosti. Převažuje názor, že senior by měl mít dostatečný důchod, nebyl diskriminován a měl zajištěnu kvalitní zdravotní péči. Z celkového počtu 108 respondentů takto odpovědělo 40% (43) respondentů. Ve věkové kategorii „18-35“ odpovědělo 39 % (18) respondentů a ve věkové kategorii „36-65“ odpovědělo 41% (25) respondentů.

Z hlediska pohlaví mělo tento názor 48% (21) mužů a 34% (22) žen.

Otázka č. 30: „Máte jiné poznatky pro moji práci nebo jiné zajímavé skutečnosti týkající se pracovní aktivity seniorů?“

Ze 192 respondentů odpovědělo 14 respondentů z toho ve věkové kategorii „18-35“ bylo 5 respondentů (3 ženy a 2 muži) a ve věkové kategorii „36-65“ bylo 9 respondentů (5 žen a 4 muži).

„Věková kategorie „18-35“:

ženy:

„Pokud pobírají důchod, neměli by mít neomezený výdělek (buď jedno, nebo druhé) pak zabírají místa ostatním lidem v produktivním věku.“

„Myslím si, že je na jednu stranu dobře, když senioři chtějí pracovat a díky tomu se seberealizovat. Cítí se prospěšní pro společnost a nemají pocit, že jsou „staří a nikdo je nikde nechce“, mají kontakt s mladými lidmi, což prospívá jejich psychice, jelikož nevedou takové řeči jako: „já už tady dlouho nebudu“. Ale na druhou stranu je problém, že na místech, kde by mohli pracovat mladí lidé, sedí důchodci, jež mají sice více praxe v oboru, ale nemají nejnovější poznatky a vědomosti, tak jako mladí lidé. Mladá generace díky neumístění se na pracovním trhu ztrácí přehled a lehce si zvykají na život, kde nejsou žádné povinnosti a kde se nahlásí na pracák a tím je to vše vyřešeno, jelikož stát se o ně postará. Stát pak doplácí tedy nejen na důchodce tím, že vyplácí důchody, ale i produktivním lidem tím, že jim musí dávat dávky a ještě investovat do jejich vzdělání. Z toho tedy mi vyplývá, že pro ekonomiku našeho státu je lepší, když nebudou místa obsazována lidmi v poproduktivním věku, ale mladými a investice do vzdělání se vrátí.

A závěrem bych chtěla říct, vždyť senioři se za svůj život už napracovali dost, tak proč si neužít stáří a neodpočinout si.“

„Pokud je důchodce v dobré zdravotní kondici, je fit a myslí mu to, nemám sebemenší důvod mít negativní názor na zaměstnávání důchodců. V určitých případech se jedná o přínos pro společnost díky znalostem a zkušenostem daného člověka. Pokud už má ale člověk roky a nevystačí s fyzickými a psychickými silami, je na místě odchod do důchodu, v tomto případě by zabíral místo mladším, energičtějším a zdatnějším jedincům.“

muži:

„Velikou nevýhodou je pro seniory změna politické situace v zemi. Celý svůj „pracovní a aktivní“ život věnovali státu. Poctivě platili daně a nyní jsou ve velmi nevýhodné situaci, kdy si nemohou zlepšit životní úroveň. Bohužel díky svému přístupu „dotování“ svých dětí a vnoučat na úkor své životní úrovně jsou často odsuzováni.“

„Řada především starobních důchodců (myslím ty, kteří už nemají co nabídnout) je zaměstnána z kamarádství nebo zavděk. Další skupinou jsou senioři aktivní a stále pracující na svém odborném růstu, bohužel je to velice nízké procento.“

„Věková kategorie „36-65“:

ženy:

„Myslím, že by se měla podporovat pracovní aktivita seniorů, ale velmi se to odvíjí od druhu pracovní náplně. Jsou zaměstnání, kde jsou senioři vítaným členem týmu oproti jiným, kde opravdu senior nemá co pohledávat, kde může způsobit víc škody než užítku sobě i druhým. Např. v poskytování péče osobám s nějakým hendikepem, zvláště pokud se jedná o těžké tělesné postižení spojené s mentálním. Tady víme, že dennodenní pracovní aktivitu by senioři nezvládali, ale určitě je velký přínos pro obě strany organizace různých společných akcí, kde se mohou senioři realizovat, předávat zkušenosti, „cítit se být stále užiteční. Pro společnost i samotné seniory je velký přínos, když se zapojují do různých zájmových akcí pro děti, mládež, staré, nemocné občany atd.“

„Dle mého názoru by kromě rodičů byla vhodná i „školní osvěta“ tak, aby dětem bylo vštěpováno, že starší člověk nemá sice tolik sil, ale má spoustu zkušeností.“

„Negativní pohled pracujících mladé generace vůči pracujícím důchodcům, resp. seniorům v důchodovém věku.“

„Co se týká pracovní aktivity, tak většinou pracují senioři, kteří nepracovali manuálně. Nepracuje krmička v kravíně, pracovnice v lese, zedník nebo šička, kteří mají většinou zdravotní problémy.“

„Domnívám se, že by měly být zřízeny výrobní družstva nebo dílny pro seniory, kde by mohli pracovat ti, kteří by o to měli zájem. Podobně jako jsou např. chráněné dílny pro invalidní osoby.“

muži:

„Ze zkušenosti vím, že velice častým stimulem pro setrvání v práci je strach ze samoty.“

„Domnívám se, že pracující důchodci by měli mít stejná práva a povinnosti jako ostatní zaměstnanci a neměli by být diskriminováni. Náklady na výplatu důchodů však stále rostou, budou zatěžovat státní pokladnu stále více a tím vznikají konflikty mezi mladší a starší generací, kdy se mladší domnívá, že jim starší berou práci, nadměrně zatěžují státní pokladnu a ubírají tak státní finance, které by mohly patřit jim. Tento konflikt se však ani nevyřeší, protože se stává celosvětovým.“

„Myslím si, že 80% pracujících seniorů pracuje, protože musí, aby finančně vyšli, ostatní proto, že je jim dlouhá chvíle.“

„Vzhledem k tomu, že se pohybuji ve vědecké sféře, tak jsem byl vděčen všem těm seniorům, kteří mne vedli a ukazovali mi cestu, abych pak mohl pokračovat v tom, čím se oni proslavili. Zažil jsem také, s jakou úctou se v zahraničí, na konferencích, chovají k těmto lidem. Žel také u nás závist méně schopných, deroucích se na jejich místa, třeba prostřednictvím stranické příslušnosti. Výsledkem bylo, že se obklopili ještě méně schopnými patolízaly, což se odrazilo na stavu dotčeného oboru nebo resortu.“

4.4 Vyhodnocení výzkumu a diskuse

H₁: Lidé ve věkové skupině 18 – 35 let mají negativnější postoj k pracovní aktivitě zaměstnaných seniorů než lidé ve věkové skupině 36 – 65 let.

K ověření hypotézy **H₁** jsem použila výsledky výzkumu z otázek číslo 11, 14, 15, 20 a 22.

Odpovědi na otázku č. 11: „Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?“ – (tabulka č. 9, viz P II).

Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí s názorem 62% respondentů oproti věkové kategorii „36-65“, kde s názorem souhlasí 49% respondentů.

Odpovědi na otázku č. 14: „Souhlasíte, s názorem, že pracovní aktivita seniorů (N) a pracujících důchodců (P) je nižší než mladších pracovníků?“ – (tabulka č. 12, viz P II).

Ve věkové kategorii „18-35“ souhlasí s názorem 57% respondentů oproti věkové kategorii „36-65“, kde souhlasí 37% respondentů.

Odpovědi na otázku č. 15: „Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“ – (tabulka č. 13, viz P II).

Ve věkové kategorii „18-35“ nesouhlasilo s názorem 39% respondentů oproti věkové kategorii „36-65“, kde nesouhlasilo 24% respondentů.

Odpovědi na otázku č. 20: „Měl by být zhoršující se zdravotní stav seniora důvodem k propuštění z práce?“ – (tabulka č. 18, viz P II).

Na uvedenou otázku vyslovovalo souhlas ve věkové kategorii „18-35“ 27% respondentů oproti věkové kategorii „36-65“, v které vyslovovalo souhlas 15% respondentů.

Odpovědi na otázku č. 22: „Souhlasíte s názorem, že angažovanost seniorů v politice je přínosem pro společnost?“ – (tabulka č. 20, viz P II).

S názorem nesouhlasilo 53% respondentů ve věkové kategorii „18-35“ oproti věkové kategorii „36-65“, kde nesouhlasilo 34% respondentů.

Uvedené odpovědi jednotlivých respondentů poukazují na to, že mladá generace nesouhlasí se zaměstnáváním seniorů z toho důvodu, že ubírají místa nezaměstnaným, kterých je dost i mezi mladými, zvláště po ukončení studia. Domnívají se také, že pracovní aktivita seniorů je nižší než u mladších pracovníků. V otevřených otázkách zazněly také připomínky k jejich problémovému zařazení vzhledem k jejich pomalejšímu učení se novým věcem.

Hypotéza č. 1 byla potvrzena. Potvrdilo se, že lidé ve věkové skupině 18 – 35 let mají negativnější postoj k pracovní aktivitě zaměstnaných seniorů než lidé ve věkové skupině 36-65 let.

H₂: Většina mladých lidí uznává, že důvodem pracovní aktivity seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace a potřeba seberealizace.

K ověření hypotézy **H₂** jsem použila výsledky výzkumu z otázek č. 17 a 18.

Odpovědi na otázku č. 17: „Souhlasíte s názorem, že důvodem pracovní aktivity většiny seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace?“ – (tabulka č. 15, viz P II).

S názorem souhlasilo 63 % respondentů ve věkové kategorii 18-35.

Odpovědi na otázku č. 18: „Souhlasíte s názorem, že jedním z důvodů pracovní aktivity seniorů je i potřeba seberealizace?“ – (tabulka č. 16, viz P II).

Souhlas vyslovilo 68% respondentů ve věkové kategorii 18-35.

Z uvedených odpovědí je vidět, že i mladá generace vidí velký problém u generace seniorů, kteří místo toho, aby si užívali zaslouženého odpočinku, tak hledají zaměstnání. Špatná politika státu tomu také nahrává. Podle některých je v pořádku, pokud pracují a fyzicky i psychicky na práci stačí, ale práce, která je jen pro potřeby lepšího života rodinných příslušníků, již není ekonomickým problémem seniora. Pracovní aktivita z důvodu seberealizace je z pohledu mladé generace brána také jako velmi přínosná, a to především pro zdravotní pohodu seniora.

Hypotéza č. 2 byla potvrzena. Potvrdilo se, že mladá generace uznává, že důvodem pracovní aktivity seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace a potřeba seberealizace.

H₃: Většina příslušníků mladší generace připouští, že pracovní aktivita seniorů je pro společnost přínosem.

K ověření hypotézy H₃ jsem použila výsledky výzkumu z otázek č. 12 a 21.

Odpovědi na otázku č. 12: „Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?“ – (tabulka č. 10, viz P II).

Ve věkové kategorii 18 -35 let 50 % respondentů považuje pracovní aktivitu seniorů za přínos pro společnost.

Odpovědi na otázku č. 21: „Souhlasíte s názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky?“ – (tabulka č. 19, viz P II).

S názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky, souhlasilo 71% respondentů ve věkové kategorii 18-35.

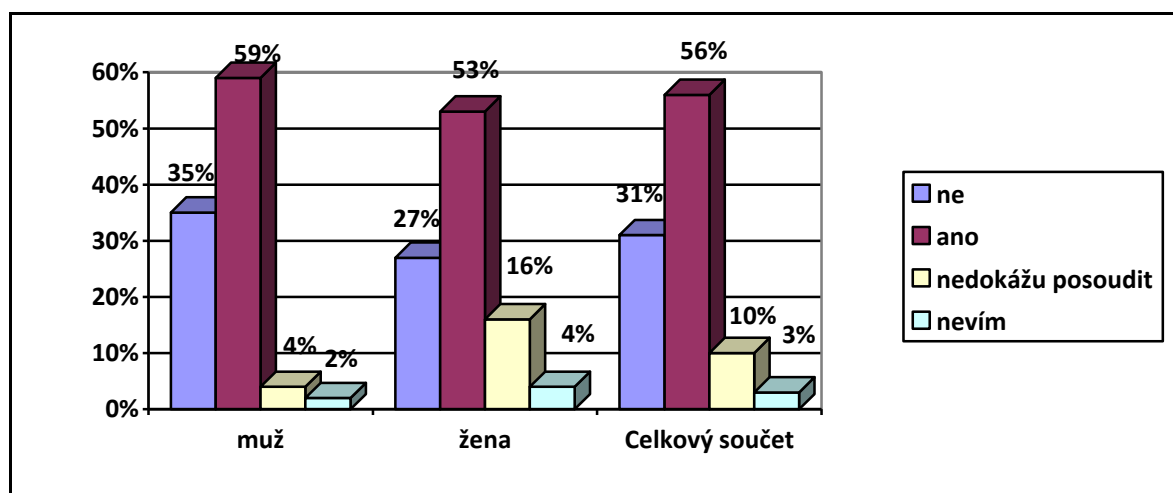
Třetí hypotéza měla potvrdit, že i mladá generace si uvědomuje, že bez zkušenosti starších nelze pokračovat v dalším rozvoji. Kult mládí a diskriminační pokusy v některých firmách jsou krátkozraké a některé společnosti již naopak přistupují k tomu, aby kolektiv zaměstnanců tvořili nejen mladí, ale také starší zaměstnanci, kteří předávají své zkušenosti.

Hypotéza č. 3 byla potvrzena. Potvrdilo se, že většina příslušníků mladší generace připouští, že pracovní aktivita seniorů je pro společnost přínosem.

H₄: Ženy mají pozitivnější postoj k pracujícím seniorům než muži.

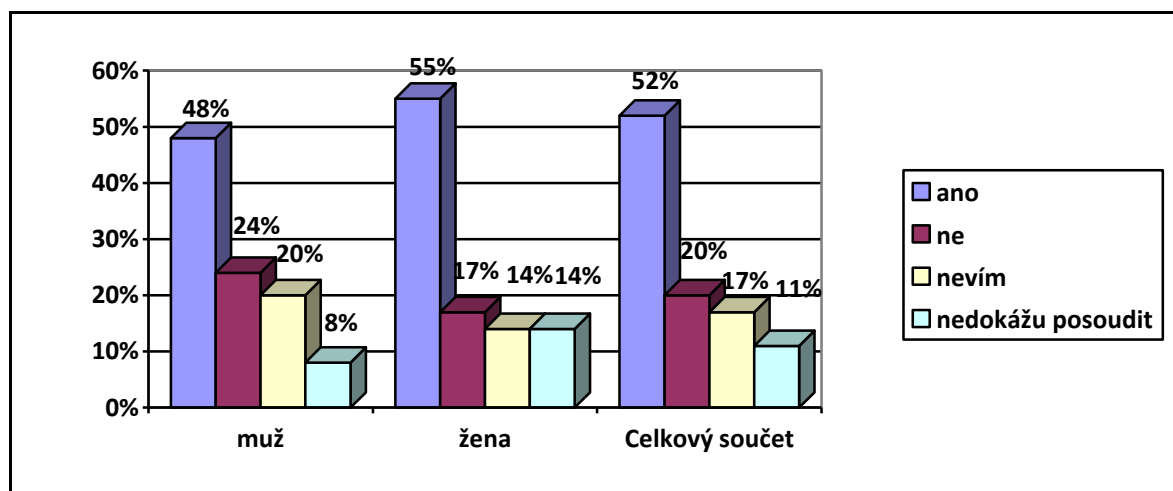
K ověření hypotézy H₄ jsem použila výsledky výzkumu z otázek č. 11, 12, 14 a 15.

Graf č. 34: Odpovědi na otázku č. 11: „Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?“

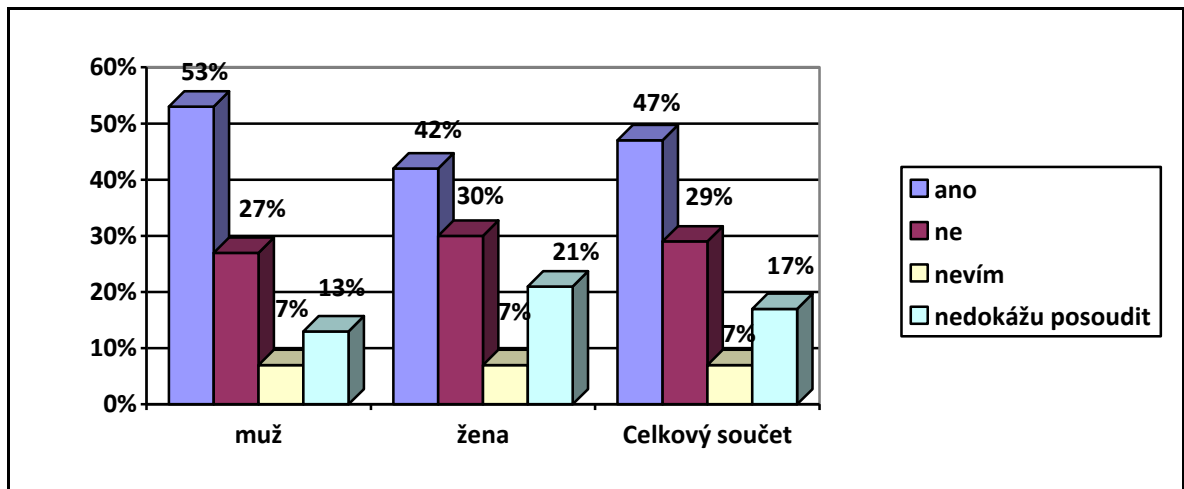
S názorem, že senioři ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným, souhlasí 59% mužů oproti ženám, které souhlasí v 53%.

Graf č. 35: Odpovědi na otázku č. 12: „Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?“ - srovnání odpovědí podle pohlaví

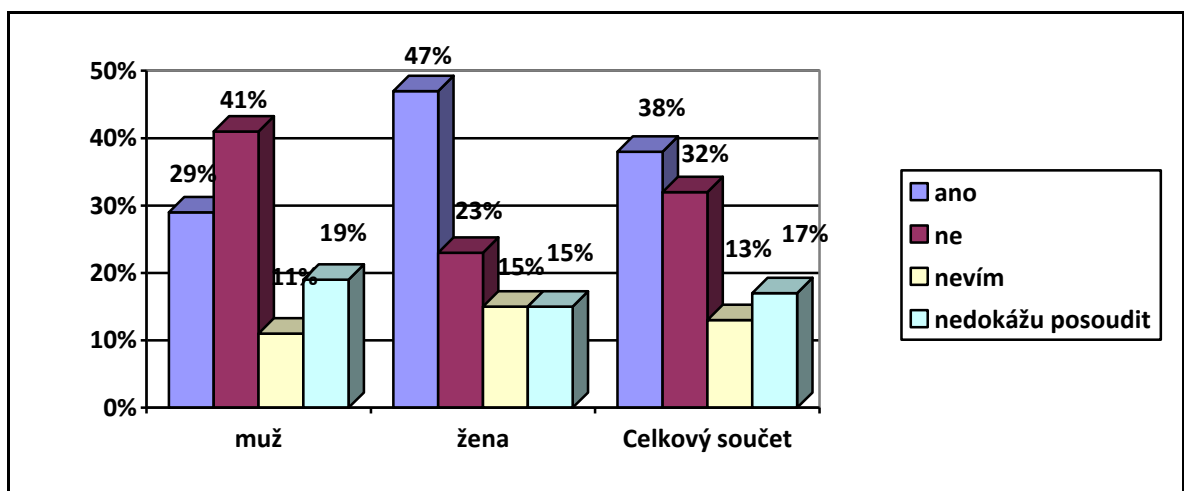
Z pohledu pohlaví považuje 55% žen za přínos pro společnost pracovní aktivitu seniorů a důchodců oproti mužům (48%).

Graf č. 36: Odpovědi na otázku č. 14: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivita seniorů (N) a pracujících důchodců je nižší než mladších pracovníků?“

Z pohledu muže a ženy souhlasilo s tvrzením 49 respondentů mužského pohlaví, což je z celkového počtu mužů 53% oproti ženám, které odpověděly souhlasně v 42 dotaznících (42%).

Graf č. 37: Odpovědi na otázku č. 15: „Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“

S názorem souhlasilo celkem 47% žen, mužů souhlasilo 29%.

Čtvrtá hypotéza byla zaměřena na problematiku pracujících seniorů z pohledu mužů a žen. V případě hodnocení pracovní aktivity seniorů s ohledem na jejich uvolnění míst pro nezaměstnané byly ženy tolerantnější a naopak muži by více uvítali, kdyby jejich místa byla obsazena nezaměstnanými. Také větší procento žen (55%) proti, 48% mužů považuje pracovní aktivitu seniorů za přínos pro společnost. Naopak 53% mužů se domnívá, že pracovní aktivita seniorů je nižší než u mladších pracovníků, u žen je to 42%. Dalším

výsledkem pozitivnějšího přístupu žen k seniorům byla jejich větší podpora v případě dalšího vzdělávání od zaměstnavatelů, kde 47% žen souhlasilo s dalším vzděláváním, kdežto u mužů souhlasilo 29%.

Hypotéza č. 4 byla potvrzena. Potvrdilo se, že ženy mají pozitivnější postoj k pracujícím seniorům než muži.

DISKUSE

Při vyhodnocování a analýze výsledků svého výzkumu jsem zjistila, že problematika pracovní aktivity seniorů v naší společnosti je dosti diskutované téma a mnohem složitější a vážnější, než jsem si na začátku výzkumu myslela. V současné době je nejaktuálnějším tématem velká nezaměstnanost nejen mladých, ale také lidí nad 50 let a to se odráží i v postojích k pracovním aktivitám seniorů, kteří jsou dle mladší populace již zajištěni a zabírají místo mladším. Velmi zajímavé by bylo znát i stanovisko seniorů nad 65 let, ale to by již bakalářská práce přesahovala stanovený rozsah.

Příprava a adaptace seniorů na důchod je velmi složitým procesem a provedený výzkum mne přesvědčil, že situace, ve které se naše společnost nachází, není pro seniory vůbec příznivá. Výzkum potvrdil, že hlavním důvodem je neuspokojivá sociální politika státu, který není schopen zajistit seniory tak, jak by si po celoživotní práci pro společnost zasloužili a nebyli ohroženi chudobou. Celých 68 % dotázaných souhlasilo s názorem, že důchod většiny seniorů není dostatečný. Vysoké procento respondentů (64%) se také domnívá, že důvodem pracovní aktivity seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace. Jsem také toho názoru, že každý, kdo pro tento stát něco udělal, pracoval celý život, by měl být za svoji celoživotní práci dostatečně oceněn. Důstojné a poklidné stáří by mělo být v naší společnosti samozřejmostí. Z pohledu mladší generace jsou procenta shodná jak v otázce výše důchodu (68%), tak v otázce zaměstnání seniorů z důvodu neuspokojivé ekonomické situace (63%).

S názorem, že zvyšující se věková hranice odchodu do důchodu neodpovídá fyzickým a psychickým možnostem mužů a žen v tomto věku souhlasilo 74% respondentů a 56% respondentů se naopak domnívá, že pracující senior zabírá místo nezaměstnaným. V kategorii „18-35“ odpovědělo v případě neodpovídajícího zvýšení věkové hranici odchodu do důchodu souhlasně 77% a v otázce, zda senior zabírá místo nezaměstnaným odpovědělo souhlasně 62% respondentů. Zde se také nabízí otázka, zda prodlužování věku

odchodu do důchodu je vzhledem k velké nezaměstnanosti tím správným řešením. Pracovní kategorie vymezené zákonem, které byly určeny například pro těžce pracující horníky nebo pracovníky na rizikových pracovištích, měly svá opodstatnění. Se zvyšujícím se věkem a celoživotní fyzickou nebo psychickou zátěží se zdravotní stav jedince výrazně zhoršuje. Je velký rozdíl být zaměstnán proto, že musím nebo jen pro to, že mohu a chci. Myslím tím například situaci, kdy se ráno probudíte a jdete do práce jen pro radost s pocitem naplnění svých představ a nemusíte řešit, zda výplata dojde nebo nedojde, protože jste zajištěni důchodem.

Spolupráci se seniory hodnotila většina respondentů kladně. Ve věkové kategorii „18-35“ ji za přínos pro společnost považuje 61% respondentů, zejména z hlediska odborných znalostí a životních zkušeností. Z 98 respondentů této kategorie spolupracovalo se seniory 36% (35) oslovených a 18 respondentů napsalo svůj názor. Z dalších odpovědí lze také zjistit, že 50% respondentů v mladší věkové kategorii se domnívá, že pracovní aktivita seniorů je pro společnost přínosem a 43% respondentů se domnívá, že dnes nejsou dostatečně využívány bohaté pracovní zkušenosti seniorů. V otevřených odpovědích byly zajímavé názory respondentů, kteří srovnávají postavení našich seniorů s postavením seniorů v jiných státech, kde si zkušeností seniorů považují a snaží se jejich vědomosti přenést na mladší generaci. V případě, že něčeho významného dosáhnou, tak jsou oceněni nejen po finanční stránce, ale i po stránce společenské. Někteří respondenti se domnívají, že senioři by mohli být zapojeni do různých organizací, kde by mohli předávat své celoživotní zkušenosti a vědomosti.

Když jsem výsledky svého výzkumu v této oblasti porovnávala s názory uvedenými v diplomových nebo bakalářských pracích, překvapily mě v některých případech značně odlišné výsledky. Procházková⁶² například uvádí, že s tvrzením, že by senioři neměli zabírat pracovní místa mladším, souhlasí až 90%. Smrkovská⁶³ zase uvádí, že s negativními názory na seniorskou populaci se setkalo 74% respondentů. Chalupová⁶⁴ zase zjistila, že ageistické názory se ve společnosti vyskytují méně často než tolerance a respekt ve stáří. Uvádí například, že ve věkové skupině 18-30 let a 31-50 let na otázku: „Myslíte si, že jsou staří lidé přítěží pro společnost?“ nesouhlasně odpovědělo

⁶² Procházková, P., Bakalářská práce: *Diskriminace seniorů v české společnosti*. Brno: UTB 2014

⁶³ Smrkovská, P., Bakalářská práce: *Postavení seniorů ve společnosti*. Brno: UTB 2014.

⁶⁴ Chalupová, H., Diplomová práce: *Postavení seniora ve společnosti – ageismus, mezigenerační problémy a násilí proti seniorům*. Brno: UTB 2012

75% mladších respondentů a 82% respondentů ze starší věkové kategorie. I když výsledky tohoto výzkumu nelze brát jako standard, přece o něčem svědčí. Pro seriózní vysvětlení by bylo zapotřebí tyto názory konfrontovat s oficiálními výsledky statistického výzkumu, který se však tomuto problému systematicky nevěnuje.

Ministerstvo práce a sociálních věcí na své internetové stránce⁶⁵ uvádí, že „*Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017, který byl schválen usnesením vlády České republiky ze dne 13. února 2013 č. 108, navázal na Národní programy přípravy na stárnutí od roku 2003 do roku 2012. Národní akční plán respektuje mezinárodní priority v této oblasti a je v souladu s Regionální implementační strategií Madridského mezinárodního akčního plánu pro problematiku stárnutí (OSN, 2002). Záměrem je komplexní přístup k řešení problematiky stárnutí populace, koordinace a propojování jednotlivých strategií rezortů v oblasti přístupů ke stárnutí a vytvoření společných priorit všech přijatých opatření. Základním rámcem Národního akčního plánu je zajištění dodržování a ochrany lidských práv seniorů. Nedílnou součástí Národního akčního plánu je rozsáhlá Podkladová studie, která dokládá důležitost navržených opatření na základě statistických dat, mezinárodních výzkumů a trendů, aktuální situace v České republice a odborné literatury.*“

Z hlediska zaměření mé bakalářské práce mne zaujala hlavně 3. kapitola této studie, která se zabývá problematikou zaměstnávání starších osob a seniorů ve vazbě na systém důchodového zabezpečení. Je zde vysvětlována nezbytnost důchodové reformy, popsán současný stav na trhu práce a koncepce age managementu, vše doplněno mnoha literárními odkazy. Nejsou zde sice konkrétní informace o názorech mladší generace na pracovní aktivity seniorů, ale spíše náměty a legislativní požadavky jak současnou nepříznivou situaci řešit v souladu s požadavky Evropské unie. Řadu podnětů jsem ve své bakalářské práci uplatnila a domnívám se, že s obecnými trendy v této oblasti nejsem v rozporu.

Moje výzkumné šetření ukázalo, že ageismus v naší společnosti existuje, ale je především zaviněn špatnou politikou státu. Mladá generace dle mého názoru není tak kritická, příčinou je spíše vliv současného společenského prostředí, které nevychovává k úctě ke starší generaci. Jak výzkum ukázal, tak i mladá generace by byla pro snížení hranice odchodu do důchodu a pro zlepšení finanční situace seniorů. Považuje také

⁶⁵ <http://mpsv.cz/cs/14540>

pracovní aktivitu seniorů pro společnost za přínos a domnívá se, že jsou nedostatečně využívány v praxi jejich bohaté pracovní zkušenosti.

ZÁVĚR

Pracovní aktivita seniorů je připisována spíše věkové skupině 60+, ale díky prodlužování věkové hranice odchodu do důchodu je otázkou času, kdy budeme hovořit o pracovní skupině seniorů 70+. Již dnes se nabízí otázka, zda také lidé v této věkové kategorii budou schopni pracovat ve stejném tempu jako po celou svoji životní dráhu a zároveň se tak nebudou prohlubovat problémy v mezigeneračních vztazích na pracovištích. Každá společnost by měla mít zájem, aby kvalita života početné skupiny seniorů byla zabezpečena jak po stránce kvalitní zdravotní péče, tak po stránce ekonomického zajištění ve společnosti. Je možné také polemizovat s názorem, že prodloužení věku seniorů je dostatečným důvodem pro zvýšení hranice odchodu do důchodu, neboť je všeobecně známo, že zdravotní stav a práce schopnost seniorů tomu často neodpovídá.

Hlavním cílem bakalářské práce „Pracovní aktivita seniorů z hlediska názorů mladší generace“ bylo zjistit postoj a míru tolerance mladší generace k pracovním aktivitám seniorů. Dalším cílem bylo zjistit, zda jsou senioři pro společnost ještě přínosem a zda se mladá generace domnívá, že jsou dostatečně využívány dlouholeté odborné vědomosti a zkušenosti seniorů v praxi. Tyto cíle se podařilo naplnit.

Teoretickou část jsem rozdělila do tří kapitol, ve kterých vysvětluji pojmy stáří a stárnutí, zabývám se přípravou a adaptací seniorů na stáří a postojem společnosti k seniorům a jejich pracovním aktivitám.

V praktické části popisují výsledky kvantitativního výzkumu, který byl realizován dotazníkovým šetřením. Na základě výzkumných cílů jsem si stanovila 4 hypotézy, které byly převážně potvrzeny. Výsledným šetřením se ukázalo, že mladá generace považuje pracovní aktivity seniorů za přínos pro společnost z hlediska využití jejich dlouholetých zkušeností a vědomostí v praxi a že hlavními důvody pracovních aktivit seniorů jsou důvody ekonomické a důvody seberealizace. Podle dalších výsledků lze konstatovat, že postoj mladé generace a míra tolerance vůči seniorům je na dobré úrovni, ale že je zapotřebí, aby se pracovalo s výchovou mladých již na základních školách.

Sociální pedagogika jako rozvíjející se obor, který se zabývá sociálními aspekty výchovy a vývojem společnosti, je zaměřen na celou populaci. Nabízí se zde využití tohoto oboru již od školního věku, kde by mladí získali základní návyky v úctě a toleranci

ke starší věkové kategorii. Nejen rodina je základním výchovným prostředím pro výchovu k lidským hodnotám jak tomu bylo dříve, ale i sociální pedagog zde má své místo.

Tato práce může být podnětem k zamyšlení nejen pro mladé i starší, kteří se dnes a denně setkávají s diskriminací seniorů a také pro státní úředníky, kteří se zabývají návrhy zákonů a jejich dopady na skupinu seniorů. Práci mohou využít také studenti sociální pedagogiky jako podklad pro další možná témata týkající se pracovních aktivit seniorů a posuzování mezigeneračních vztahů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Vydání třetí. Bratislava: Vydavateľstvo public promotion, s.r.o., 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J.S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, 144 s. bez ISBN.
- GRÜN, A. *Umění stárnout*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, 143 s. ISBN 978-80-7195-316-6.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Sociální gerontologie aneb Senioři mezi námi*. Vyd. 1. Praha: Galén, 2012, 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Vydání druhé, podstatně přepracované. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HAUSER-SCHÖNER, I. *Děti potřebují prarodiče*. Přel. Alžběta Sirovátková. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 104 s. Přel. Z: Kinder brauchen ihre Grosseltern. ISBN 80-7178-105-3.
- HORA, P. *Toulky českou minulostí-První díl*. Vyd 1. Praha: Práce, 1985, 280 s. bez ISBN.
- CHALUPOVÁ, H. *Postavení seniora ve společnosti – ageismus, mezigenerační problémy a násilí proti seniorům*. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Sociální pedagogika. Vedoucí diplomové práce Geraldina Palovčíková.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. První vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2001, 285 s. ISBN 8-7178-535-0.
- JEDLIČKA, V. *Praktická gerontologie*. 2. přeprac. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1991, 182 s. bez ISBN.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vydání 1. Praha: Portál, s.r.o., 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KUBÍČKOVÁ, M. *Stáří jako životní šance. Psychologické a zdravotní aspekty harmonického stárnutí*. 2. opravené vydání. Praha: ONYX, 1996, 52 s. ISBN 80-85228-07-06.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání*. Vydání 4., přepracované a doplněné Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LITOMERICKÝ, Š., KREJČÍK, Š. *Starý člověk v rodině*. Vydání 1. Bratislava: Ústav zdravotnej výchovy, 1985, 36 s. bez ISBN.
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 1. vydání. Brno: Masarikova univerzita, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2.
- MÜHLPACHR, P., BARGEL, M. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 146 s. ISBN 978-80-87182-21-5.
- NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Vydání 1. Praha: Academia, 1998, 590 s. ISBN 80-200-1290-7.
- NOVÁK, T. *Jak (pře)žít se stárnoucími rodiči*. Vydání 1. Praha. Grada Publishing, a.s., 2013, 136 s. ISBN 978-80-247-4623-4.
- PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*, Vyd. 1. Praha. Portál, 1998, 160 s. ISBN 80-7178-184-3
- PROCHÁZKOVÁ, P. *Diskriminace seniorů v české společnosti*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Sociální pedagogika. Vedoucí diplomové práce Zdeňka Vaňková.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Vydání 2. Praha: Porál, s.r.o., 2004, 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

- SAK, P., KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.
- SMAHEL, R. *Domov prožít – domov vytvářet*. Vydání první. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995, 155 s. bez ISBN.
- SMRKOVSÁ, P. *Postavení seniorů ve společnosti*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Sociální pedagogika. Vedoucí diplomové práce Slavomír Laca.
- STROUD, M. *Stáří je dar*. Přel. Augustin Hebelka. Vydání v KN první. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 1 nestránkovaný svazek. ISBN 80-7192-090-8.
- ŠVANCARA, J. *Psychologie stárnutí a stáří*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1983, 111 s. bez ISBN.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Dotisk prvního vydání. Praha: Karolinum, 2008, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÍZDAL, F. *Základy psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií. 2009, 186 s. bez ISBN.

Internetové odkazy:

- Český statistický úřad [online]. ČSÚ, ©2013 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/cesi_chteji_pracovat_i_v_duchodovem_veku_20131009.
- Český statistický úřad [online]. ČSÚ, ©2014 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020314.docx>.
- MAŠKOVÁ, M., *Věková struktura populace, regionální rozdíly – jak pracovat s demografickou informací*. In: *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2006, ISBN 80-86878-52-X. [cit. 2014-03-15] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3482/sbornik_diskriminace.pdf.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV, ©2014 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/14540>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Č.	Číslo
MS Excel	Microsoft EXCEL
Např.	Například
OSN	Organizace spojených národů
Tj.	To jest

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Věk respondentů	37
Graf č. 2: Vzdělání respondentů – srovnání podle věku	38
Graf č. 3: Zaměstnaní respondenti podle vzdělání	38
Graf č. 4: Odpovědi na zvyšující se hranici odchodu důchodu	39
Graf č. 5: Odpovědi na ukončení pracovního poměru z důvodu nároku na starobní důchod.....	39
Graf č. 6: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	41
Graf č. 7: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	42
Graf č. 8: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	42
Graf č. 9: Srovnání odpovědí podle pohlaví	43
Graf č. 10: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	43
Graf č. 11: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	44
Graf č. 12: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	45
Graf č. 13: Srovnání odpovědí podle pohlaví	45
Graf č. 14: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	46
Graf č. 15: Srovnání odpovědí podle pohlaví	46
Graf č. 16: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	47
Graf č. 17: Srovnání odpovědí podle pohlaví	47
Graf č. 19: Srovnání odpovědí podle pohlaví	48
Graf č. 20: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	49
Graf č. 21: Srovnání odpovědí podle pohlaví	49
Graf č. 22: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	50
Graf č. 23: Srovnání odpovědí podle pohlaví	50
Graf č. 24: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	51
Graf č. 25: Srovnání odpovědí podle pohlaví	51
Graf č. 26: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	52
Graf č. 27: Srovnání odpovědí podle pohlaví	52
Graf č. 28: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	53
Graf č. 29: Srovnání odpovědí podle pohlaví	53
Graf č. 30: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	54
Graf č. 31: Srovnání odpovědí podle pohlaví	54
Graf č. 32: Srovnání odpovědí ve věkových kategoriích.....	55

Graf č. 33: Srovnání odpovědí podle pohlaví	55
Graf č. 34: Odpovědi na otázku č. 11: „Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?“	64
Graf č. 35: Odpovědi na otázku č. 12: „Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?“ - srovnání odpovědí podle pohlaví	64
Graf č. 36: Odpovědi na otázku č. 14: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivita seniorů (N) a pracujících důchodců je nižší než mladších pracovníků?“	65
Graf č. 37: Odpovědi na otázku č. 15: „Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“	65

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník
- P II Tabulky – Přehled výsledků z dotazníků

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážené dámy a pánové,

jmenuji se Lenka Obšelová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati, Fakulty humanitních studií, Institutu mezioborových studií Brno. Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při zpracování mé bakalářské práce, která se zabývá problematikou pracovní aktivity seniorů z pohledu mladší generace. Zajímá mě především kategorie pracujících důchodců pobírajících současně důchod i mzdu a také senioři v důchodovém věku, kteří dále pracují, ale důchod ještě nepobírají. Obě kategorie v otázkách upřesňuji zkratkami „P“ (pobírá důchod) a „N“ (nepobírá důchod).

Prosím Vás o laskavé vyplnění anonymního dotazníku a zaručuji Vám, že informace, které mi poskytnete, budou použity výhradně ke zpracování mé závěrečné práce.

Velmi si vážím Vašeho času a předem děkuji za vyplnění dotazníku.

Vámi vybranou odpověď prosím zaškrtněte X.

1. Jste:

- žena muž

2. Váš věk:

- 18-35 let 36-65 let

3. Vaše vzdělání:

- základní vyučen střední s maturitou vysokoškolské

4. Kde žijete?

- na vesnici ve větší obci ve městě

5. Jste zaměstnán (a)?

- ano ne

6. Domníváte se, že zvyšující se věková hranice odchodu do důchodu odpovídá fyzickým a psychickým možnostem mužů a žen v tomto věku?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

7. Považujete vznik nároku na starobní důchod důvodem k ukončení pracovního poměru?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

8. Myslíte si, že v současné době jsou dodržována zákonná ustanovení týkající se zaměstnávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

9. Spolupracoval(a) jste nebo spolupracujete na Vašem pracovišti s pracujícími seniory (N) nebo pracujícími důchodci (P)?

- ano ne

10. Pokud ano – byla spolupráce pro Vás přínosem? Zde Vás prosím o Váš názor.

11. Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

12. Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

13. Souhlasíte s tvrzením, že jsou dnes dostatečně využívány v praxi bohaté pracovní zkušenosti seniorů?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

14. Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivita pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) je nižší, než mladších pracovníků?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

15. Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

16. Souhlasíte s tvrzením, že důchod většiny seniorů není dostatečný?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

17. Souhlasíte s názorem, že důvodem pracovní aktivity většiny seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

18. Souhlasíte s názorem, že jedním z důvodů pracovní aktivity seniorů je i potřeba seberealizace?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

19. Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivity pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) mohou přispívat k harmonickému životu v rodině?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

20. Měl by být zhoršující se zdravotní stav seniora důvodem k propuštění z práce?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

21. Souhlasíte s názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

22. Souhlasíte s názorem, že angažovanost seniorů v politice je přínosem pro společnost?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

23. Myslíte si, že se nákladná léčba má poskytovat všem seniorům ve stejné míře jako mladší generaci?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

24. Souhlasíte s tvrzením, že o starobní důchodce se má postarat především rodina?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

25. Souhlasíte s názorem, že senioři jsou dnes z hlediska ekonomiky pro společnost příliš velkou zátěží?

- ano ne nevím nedokážu posoudit

26. Setkal (a) jste se s osobně s diskriminací pracujících seniorů (N) nebo pracujících důchodců (P)? Pokud ano, popište stručně situaci

- ano ne

27. V případě, že jste pracující senior (N) nebo pracující důchodce (P) – jste spokojen se svým zaměstnáním?

- ano ne

28. Pokud ne – uveďte prosím důvod nespokojenosti:

29. Váš názor na současné postavení seniorů v naší společnosti:

30. Máte jiné poznatky pro moji práci nebo jiné zajímavé skutečnosti týkající se pracovní aktivity seniorů?

PŘÍLOHA P II: TABULKY – PŘEHLED VÝSLEDKŮ Z DOTAZNÍKŮ

Tabulka č. 1: Odpovědi na otázku č. 3: „Vaše vzdělání:“

Vzdělání	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ %	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Základní	1	2	3	3%	0	0	0	0%	3	2%
Vyučen	3	2	5	5%	0	4	4	4%	9	5%
Střední s maturitou	40	21	61	62%	20	49	69	74%	130	68%
Vysokoškolské	15	14	29	30%	13	8	21	22%	50	25%
Celkem	58	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 2: Odpovědi na otázku č. 5: „Jste zaměstnán (a)?“

Vzdělání	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	ano	ne	Σ	Σ %	ano	ne	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Základní	0	3	3	3%	0	0	0	0%	3	2%
Vyučen	5	0	5	5%	0	4	4	4%	9	5%
Střední s maturitou	52	9	61	62%	53	16	69	74%	130	67%
Vysokoškolské	26	3	29	30%	16	5	21	22%	50	26%
Celkem	83	15	98	100%	69	25	94	100%	192	100%

Tabulka č. 3: Odpovědi na otázku č. 6: „Domníváte se, že zvyšující se věková hranice odchodu do důchodu odpovídá fyzickým a psychickým možnostem mužů a žen v tomto věku?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	6	2	8	8%	4	11	15	16%	23	12%
Ne	44	31	75	77%	26	41	67	71%	142	74%
Nevím	1	1	2	2%	0	2	2	2%	4	2%
Nedokážu posoudit	8	5	13	13%	3	7	10	11%	23	12%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 4: Odpovědi na otázku č. 7: „Považujete vznik nároku na starobní důchod důvodem k ukončení pracovního poměru?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	21	13	34	35%	13	16	29	31%	63	33%
Ne	25	18	43	44%	19	39	58	62%	101	53%
Nevím	6	4	10	10%	0	1	1	1%	11	5%
Nedokážu posoudit	7	4	11	11%	1	5	6	6%	17	9%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 5: Odpovědi na otázku č. 8: „Myslíte si, že v současné době jsou dodržována zákonná ustanovení týkající se zaměstnávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	5	5	10	10%	3	5	8	9%	18	9%
Ne	23	10	33	34%	15	22	37	39%	70	36%
Nevím	16	14	30	31%	6	13	19	20%	49	26%
Nedokážu posoudit	15	10	25	25%	9	21	30	32%	55	29%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 6: Odpovědi na otázku č. 9: „Spolupracoval(a) jste nebo spolupracujete na Vašem pracovišti s pracujícími seniory (N) nebo pracujícími důchodci (P)?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	20	15	35	36%	20	40	60	64%	95	49%
Ne	39	24	63	64%	13	21	34	36%	97	51%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 7: Odpovědi na otázku č. 10: „Pokud ano – byla spolupráce pro Vás přínosem? Zde Vás prosím o Váš názor.“

Názor na spolupráci se seniory ve věkové kategorii „18-35“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)					
	muž	Σ%	žena	Σ%	Σ	Σ%
Ano byla přínosem – pro odborné znalosti a životní zkušenosti	7	64%	4	58%	11	61%
Ano byla přínosem - lepší práce než s mladšími	1	9%	1	14%	2	11%
Ano i ne – po odborné stránce ano, po zdravotní stránce ne	1	9%	1	14%	2	11%
Nebyla přínosem – nestíhá pracovní tempo, neumí se učit novému	2	18%	1	14%	3	17%
Celkem	11	100%	7	100%	18	100%

Tabulka č. 8: Odpovědi na otázku č. 10: „Pokud ano – byla spolupráce pro Vás přínosem? Zde Vás prosím o Váš názor.“

Názor na spolupráci se seniory ve věkové kategorii „36-65“

Odpovědi	Věková kategorie (36 – 65)					
	muž	Σ%	žena	Σ%	Σ	Σ%
Ano byla přínosem – pro odborné znalosti a životní zkušenosti	7	41%	23	60%	30	55%
Ano byla přínosem - lepší práce než s mladšími	0	0%	2	5%	2	4%
Ano i ne – po odborné stránce ano, po zdravotní stránce ne	3	17%	6	16%	9	16%
Ano i ne – velice individuální, záleží na profesi a fyzické kondici	4	24%	5	13%	9	16%
Nebyla přínosem – nestíhá pracovní tempo, neumí se učit novému	2	12%	1	3%	3	5%
Ne, měl by uvolnit místo mladším	1	6%	1	3%	2	4%
Celkem	17	100%	38	100%	55	100%

Tabulka č. 9: Odpovědi na otázku č. 11: „Souhlasíte s názorem, že pracující senioři (N) nebo pracující důchodci (P) ubírají možnost získat pracovní místa nezaměstnaným?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	34	27	61	62%	20	26	46	49%	107	56%
Ne	21	10	31	32%	11	17	28	30%	59	31%
Nevím	1	1	2	2%	1	3	4	4%	6	3%
Nedokážu posoudit	3	1	4	4%	1	15	16	17%	20	10%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 10: Odpovědi na otázku č. 12: „Považujete pracovní aktivitu seniorů (N) a důchodců (P) za přínos pro společnost?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	29	20	49	50%	16	35	51	54%	100	52%
Ne	13	9	22	23%	9	8	17	18%	39	20%
Nevím	12	5	17	17%	6	9	15	16%	32	17%
Nedokážu posoudit	5	5	10	10%	2	9	11	12%	21	11%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 11: Odpovědi na otázku č. 13: „Souhlasíte s tvrzením, že jsou dnes dostatečně využívány v praxi bohaté pracovní zkušenosti seniorů?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	12	3	15	15%	4	6	10	11%	25	13%
Ne	26	16	42	43%	25	30	55	58%	97	50%
Nevím	8	11	19	19%	2	11	13	14%	32	17%
Nedokážu posoudit	13	9	22	23%	2	14	16	17%	38	20%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 12: Odpovědi na otázku č. 14: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivita pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) je nižší než mladších pracovníků?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	33	23	56	57%	16	19	35	37%	91	47%
Ne	14	8	22	23%	11	22	33	35%	55	29%
Nevím	5	3	8	8%	1	4	5	5%	13	7%
Nedokážu posoudit	7	5	12	12%	5	16	21	23%	33	17%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 13: Odpovědi na otázku č. 15: „Souhlasíte s názorem, že zaměstnavatel má podporovat další vzdělávání pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P)?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	14	17	31	32%	13	30	43	46%	74	38%
Ne	29	9	38	39%	9	14	23	24%	61	32%
Nevím	5	7	12	12%	5	8	13	14%	25	13%
Nedokážu posoudit	11	6	17	17%	6	9	15	16%	32	17%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 14: Odpovědi na otázku č. 16: „Souhlasíte s tvrzením, že důchod většiny seniorů není dostatečný?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	42	25	67	68%	24	39	63	67%	130	68%
Ne	6	4	10	10%	2	6	8	9%	18	9%
Nevím	3	3	6	6%	3	3	6	6%	12	6%
Nedokážu posoudit	8	7	15	16%	4	13	17	18%	32	17%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 15: Odpovědi na otázku č. 17: „Souhlasíte s názorem, že důvodem pracovní aktivity většiny seniorů je jejich neuspokojivá ekonomická situace?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	41	21	62	63%	25	36	61	65%	123	64%
Ne	7	9	16	17%	5	16	21	22%	37	19%
Nevím	3	6	9	9%	1	2	3	3%	12	6%
Nedokážu posoudit	8	3	11	11%	2	7	9	10%	20	11%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 16: Odpovědi na otázku č. 18: „Souhlasíte s názorem, že jedním z důvodů pracovní aktivity seniorů je i potřeba seberealizace?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	38	29	67	68%	19	44	63	67%	130	68%
Ne	5	2	7	7%	10	8	18	19%	25	13%
Nevím	10	3	13	13%	2	2	4	4%	17	9%
Nedokážu posoudit	6	5	11	12%	2	7	9	10%	20	10%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 17: Odpovědi na otázku č. 19: „Souhlasíte s názorem, že pracovní aktivity pracujících seniorů (N) a pracujících důchodců (P) mohou přispívat k harmonickému životu v rodině?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	27	20	47	48%	18	41	59	63%	106	55%
Ne	10	4	14	14%	5	2	7	7%	21	11%
Nevím	11	6	17	17%	8	3	11	12%	28	15%
Nedokážu posoudit	11	9	20	21%	2	15	17	18%	37	19%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 18: Odpovědi na otázku č. 20: „Měl by být zhoršující se zdravotní stav seniora důvodem k propuštění z práce?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	19	7	26	27%	7	7	14	15%	40	21%
Ne	21	14	35	36%	17	29	46	49%	81	42%
Nevím	8	9	17	17%	2	8	10	11%	27	14%
Nedokážu posoudit	11	9	20	20%	7	17	24	25%	44	23%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 19: Odpovědi na otázku č. 21: „Souhlasíte s názorem, že pracující důchodce může být vzorem pro mladší pracovníky?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	40	29	69	71%	25	46	71	76%	140	73%
Ne	14	4	18	18%	5	5	10	11%	28	14%
Nevím	4	3	7	7%	2	4	6	6%	13	7%
Nedokážu posoudit	1	3	4	4%	1	6	7	7%	11	6%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 20: Odpovědi na otázku č. 22: „Souhlasíte s názorem, že angažovanost seniorů v politice je přínosem pro společnost?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	7	7	14	14%	8	18	26	28%	40	21%
Ne	37	15	52	53%	12	20	32	34%	84	44%
Nevím	6	6	12	12%	6	15	21	22%	33	17%
Nedokážu posoudit	9	11	20	21%	7	8	15	16%	35	18%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 21: Odpovědi na otázku č. 23: „Myslíte si, že se nákladná léčba má poskytovat všem seniorům ve stejné míře jako mladší generaci?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	46	34	80	82%	29	55	84	90%	164	86%
Ne	5	0	5	5%	2	1	3	3%	8	4%
Nevím	1	3	4	4%	0	0	0	0%	4	2%
Nedokážu posoudit	7	2	9	9%	2	5	7	7%	16	8%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 22: Odpovědi na otázku č. 24: „Souhlasíte s tvrzením, že o starobní důchodce se má postarat především rodina?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	29	12	41	42%	12	23	35	37%	76	40%
Ne	21	19	40	41%	17	30	47	50%	87	45%
Nevím	3	4	7	7%	1	3	4	4%	11	6%
Nedokážu posoudit	6	4	10	10%	3	5	8	9%	18	9%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 23: Odpovědi na otázku č. 25: „Souhlasíte s názorem, že senioři jsou dnes z hlediska ekonomiky pro společnost příliš velkou zátěží?“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	15	12	27	28%	5	9	14	15%	41	22%
Ne	32	19	51	52%	21	38	59	63%	110	57%
Nevím	8	2	10	10%	3	5	8	8%	18	9%
Nedokážu posoudit	4	6	10	10%	4	9	13	14%	23	12%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 24: Odpovědi na otázku č. 26: „Setkal (a) jste se osobně s diskriminací pracujících seniorů (N) nebo pracujících důchodců(P)? Pokud ano, popište stručně situaci.“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)				Věková kategorie (36 – 65)				CELKEM	
	muž	žena	Σ	Σ%	muž	žena	Σ	Σ%	Σ	Σ%
Ano	3	5	8	8%	6	8	14	15%	22	11%
Ne	56	34	90	92%	27	53	80	85%	170	89%
Celkem	59	39	98	100%	33	61	94	100%	192	100%

Tabulka č. 25: Odpovědi na otázku č. 27: „V případě, že jste pracující senior (N) nebo pracující důchodce (P) – jste spokojen se svým zaměstnáním?“

Odpovědi	Věková kategorie (36 - 65)		Σ
	muž	žena	
Ano	6	6	12
Ne	1	1	2
Celkem	7	7	14

Tabulka č. 26: Odpovědi na otázku č. 29: „Váš názor na současné postavení seniorů v naší společnosti.“

Názor na současné postavení seniorů ve společnosti - věková kategorie „18-35“

Odpovědi	Věková kategorie (18 – 35)					
	muž	Σ%	žena	Σ%	Σ	Σ%
Dobré postavení - pravidelný důchod – jiné země jsou na tom hůře, většinou si stěžují ti, co se mají dobře	2	7%	1	5%	3	6%
Společnost je pokládá za parazity, ztrácí se ohleduplnost ke starším, přestává fungovat rodina, ekonomická situace velmi špatná	5	18%	6	32%	11	24%
Špatná politika státu, zdravotní péče a diskriminace – důchodcům se nepomáhá – měli by mít takový důchod, aby nemuseli pracovat a nebyli ohroženi chudobou	11	39%	7	37%	18	39%
Stát neumí zajistit využití jejich odborných znalostí, mají těžké postavení – nekonceptní, málo placené (v jiných zemích zkrácené úvazky, využití jejich celoživotní práce)	2	7%	1	5%	3	6%
Složitě postavení vzhledem k míře nezaměstnanosti, obsazují místa nezaměstnaným	2	7%	1	5%	3	6%
Nelze zobecňovat – nelze soudit za to, že obsazují místa mladším a na druhé straně jsou nuceni odejít dřív do důchodu a potom jsou	3	11%	2	11%	5	11%

v mnoha případech zatrpklí, je třeba hledat pro i proti argumenty						
Vzhledem k rostoucímu počtu seniorů měli by mít možnost pracovat, pokud s tím souhlasí a naplňuje je to – bez diskriminace	2	7%	1	5%	3	6%
Nesouhlas se zaměstnáváním na vysokých postech ve státní správě, ale nechat je rozvíjet svůj potenciál a naslouchat jejich zkušenostem	1	4%	0	0%	1	2%
Celkem	28	100%	19	100%	47	100%

Tabulka č. 27: Odpovědi na otázku č. 29: „Váš názor na současné postavení seniorů v naší společnosti:“

Názor na současné postavení seniorů ve společnosti ve věkové kategorii „36-65“

Odpovědi	Věková kategorie (36 – 65)					
	muž	Σ%	žena	Σ%	Σ	Σ%
Dobré postavení - pravidelný důchod – jiné země jsou na tom hůře, většinou si stěžují ti, co se mají dobře	0	0%	3	7%	3	5%
Společnost a rodina je vítá, jen když se v plné míře dovedou sami o sebe postarat.	0	0%	2	4%	2	3%
Mají více uplatnění než mladý člověk, ale pokud žijí jen z penze, jsou na hranici chudoby.	0	0%	1	2%	1	2%
Společnost je pokládá za parazity, ztrácí se ohleduplnost ke starším, prosazuje se kult mládeže, přestává fungovat rodina, ekonomická situace velmi špatná	1	6%	10	22%	11	18%
Špatná politika státu, zdravotní péče a diskriminace – důchodcům se nepomáhá – měli by mít takový důchod, aby nemuseli pracovat a nebyli ohroženi chudobou	10	64%	15	34%	25	41%
Složitě postavení vzhledem k míře nezaměstnanosti, obsazují místa nezaměstnaným	2	12%	7	16%	9	14%
Ekonomické a společenské postavení seniorů nemá srovnání s žádnou dobou v historii, co se týče příjmů a vůbec všeho. Převážně se jedná o seniory ze socialistických zemí.	2	12%	0	0%	2	3%
Senioři jsou pro politiky jen dobrou voličskou základnou, ale na druhé straně neustále omílají finanční zátěž. Špatné využití zkušeností, poznatků a dovedností seniorů ve společnosti mladším nástupcům.	1	6%	0	0%	1	2%
Názor se odvíjí individuálně. Na jedné straně je uznáváme a na straně druhé nás obtěžují neustálým hořekováním.	0	0%	5	11%	5	8%
Každý má takové postavení, jaké si vybudoval.	0	0%	1	2%	1	2%
Senioři to mají těžké, protože musí žít i své děti, které buď nechtějí pracovat, nebo nemohou sehnat práci – obojí je špatně.	0	0%	1	2%	1	2%
Celkem	16	100%	45	100%	61	100%